ہݨ تھی فریدا شاد ول   مونجھاں کوں نہ کر یاد ول

جھوکاں تھیسن آباد ول   ایہا نیئں نہ وہسی ہک منٹ

بنیاد: سید نذیر علی شاہ (مرحوم)

سہ ماہی سرائیکی بہاول پور

ترجمان: سرائیکی ادبی مجلس

جلد نمبر ۱۱   جولائی تا دسمبر ۱۹۹۶ء   شمارہ نمبر ۲۹، ۳۰

مقام اشاعت: جھوک سرائیکی بہاول پور

قیمت فی پرچہ ۱۵ روپے، سالانہ ۶۰ روپے

سید دین محمد شاہ ایڈیٹر پبلشر نے جھوک سرائیکی بہاولپور سے شائع کیا

تندیر

بسم اللہ الرحمن الرحیم○

THE COW

البقرہ

ترجمہ :- سید دین محمد شاہ

وعلم ادم الاسماء کلھا ثم عرضم علی الملئکتہ فقال انبؤنی باسماء ھولاء ان کنتم صادقین○ ()

سرائیکی

ے اوں (اللہ) نے آدم کوں سب چیزاں
ے ناں سکھائے ، ول انھاں کوں فرشتیاں
ے سامنے کیتا تے فرمایا جو اگر سچے
ے تاں میکوں انھاں دے ناں ڈساوَ۔

انگریزی

And He taught Adam all the names then presented him to angles: He Said: Tell me the names of those if you are right

قالو سبحنک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم○ ()

ا آکھیا توں پاک ہیں، جتنا علم
ں اساکوں بخشا ہے اوندے سوا اساکوں
م معلوم نی ۔ بیشک توں دانا، حکمت
یں۔

They said: Glory be to thee! We have no knowledge but that which Thou has taught us. Surely Thou are the Knowing the Wise

حمد

شوخ ریاستی

حمد حمید مجید آکھاں فہمید اے تھل امکانے
کیا توفیق ہے وصف ثنا دی طاقت وچ زمانے
ذرہ ذرہ ھے واصف وحدت ھر پل لکھے آنے
جن انسان حیوان تخلیق حور پری غلمانے
شمس قمر ہن تابع وچ اے مہر و ماہ حسبانے
انجم کوکب گرد قمر دے راہندے سرگردانے
ستار غفار تیار کیتے زمن زمین زمانے
جلال کمال مجال رکھیندے ہر دی ہتھ وچ جانے
نوری ناری خاکی آبی کردے حمد بیانے
انت نہ پاتا قدرت دا بس کہیں دانا دیوانے
دم مارن دی جا نہیں او مالک کل جہانے
تقسیم مقسوم کریندا قاسم تھیندا عقل حیرانے
پتھر دے وچ کیڑا پالے عالی فیض رسانے
دل سرکار دربار تیڈے وچ میڈا عرض اعلانے
ھادی مہدی مرشدی میڈا عنایت شاہ ذیشانے
وقت نزع دیدار سئیں دا جانڑاں لکھ احسانے
بندگی بندہ بندہ جوڑے نفی نفی فرمانے
شوخ دے شعر اشعار توں تھیسی زندہ دل قربانے

نعت

خواجہ محمد یار فریدی

قاصد مٹھا مصریاں ڈیساں ' چل منا ایویں ونج تے آ

دھرک پۓ رٹھی سرکار کوں راہوں ولا ایویں ونج تے آ

قصے سناویں مرد دے ' عاشق سچے پر درد دے

یعنی سسی بے پرد دے واگاں بھنوا ایویں ونج تے آ

ڈکھ درد وچ لاچار ہاں ' بیکار زار نزار ہاں

ہر دم تتی بیمار ہاں گھن آ دوا ایویں ونج تے آ

کھلسن کراڑ تے کول ہن ' لگسن ہزار ببول ہن

تھیکر ظلوم جھول ہن ونج بار چا ایویں ونج تے آ

نبھدی نہیں ہن کیا کراں ' بے وس تتی چیکاں بھراں

دیداں اڑیاں اجیں گھراں ' کی کر ڈکھا ایویں ونج تے آ

نعت

اختر علی تنہا

ڈکھاوو اپنا در اطہر محمد یا رسول اللہ

ایویں سکدی ونجاں نہ مر محمد یا رسول اللہ

بناں تیڈے ایں دنیا تے بیا کوئی سہارا نی

ودی رلدی ہاں جنگل جھر محمد یا رسول اللہ

ہاں بد عملی تے بے عملی گناہاں وچ تھئی غرق آں

میں کوبھی تے کرم چا کر محمد یا رسول اللہ

نہ کوئی ساتھی نہ کوئی سنگتی جیڈے ڈیکھاں اندھارا ہے

بناں تیڈے نہ ڈسدا در محمد یا رسول اللہ

توں ہیں رہبر رسولاں دا توں ہیں محبوب رب دا سئیں

مٹھا مدنی موہن دلبر محمد یا رسول اللہ

میڈی قسمت سنوارو چا سخی حسنین دے صدقے

میں تنہاہاں بہوں ابتر محمد یا رسول اللہ

گالھ مہاڑ

"سرائیکی" بہوں دیر بعد تو ہاڈے تک پجدا پے۔ ایندے جواب وچ اساڈے کول سوائے معذرت دے بیا کجھ کینی۔ اساڈی کوشش تاں ہمیشاں ایہا رہی ہے جو پرچہ وقت نال شائع تھیندا رہوے، پر کیا کروں جو کوئی نہ کوئی مجبوری یا مسئلہ اساڈے ارادے دے سامنے کندھ بݨ ویندے۔ تے خواب لتعبیر دی منزلاں تے پجݨ توں پہلے ہی بے وس تھی ویندن۔ امید ہے جو آئندہ بروقت حاضری تھیسے۔ انشاء اللہ

پرچے دا معیار تے گیٹ اپ بہتر کرݨ کیتے اساکوں تو ہاڈے قلمی تعاون تے مشوریاں دی ہمیشاں ضرورت رہی اے تے رہسی، اساں تو ہاڈے مشوریاں دے تانگھی راہسوں۔

تہاڈا

ڈاکٹر نواز کاوش

تکلف برطرف (اردو)

سید دین محمد شاہ

اخبار ----- جی ہاں اخبار ۔ میرا مطلب ہے کہ ایک دفعہ ہم بس میں سفر کر رہے تھے کہ ساتھ والی نشست پر بیٹھا ایک ہمسفر اخبار کا مطالعہ کر رہا تھا ۔ اچٹتی نگاہ ہم نے بھی ڈالی ۔ ہم تو ایسے موقعوں کی تلاش میں ہوتے ہیں 'کیونکہ اپن میں تو اخبار خریدنے کی قوت ہی نہیں 'اور مانگنے میں عار سمجھتے ہیں ۔ ہاں کوئی ساتھی پڑھ رہا ہو تو ہم بھی باخبر ہونے کی پوری کوشش کرتے ہیں ۔ مگر اس میں قباحت یہ ہے کہ اخبار کا مالک جو صفحہ کھولے وہی پڑھ سکتے ہیں اگر وہ صفحہ پلٹے تو ہمیں بھی اس کے ساتھ پلٹنا پڑتا ہے

اخبار کا ہر مستقل قاری جانتا ہے کہ مضامین کے لحاظ سے ہفتے کے دن خصوصی ایڈیشنوں کے لیے مختص ہوتے ہیں مثلا ایک دن سیاسی جائزہ 'تو دوسرے روز ادبی ثقافتی صفحہ ۔ کسی روز سپورٹس ایڈیشن تو کسی روز بچوں کے لیے خاص کر دیا جاتا ہے

خدا کا کرنا ایسا ہوا کہ اس روز جس روز کی ہم بات کر رہے ہیں بس میں صاحب اخبار " خواتین کے ہیر سٹائل " سے دل بہلا رہے تھے ۔ " بالوں کے مختلف جوڑوں کا انداز " ----- مفت خور قاری 'اچٹتی نگاہ کے ساتھ پیچھے پیچھے ۔ لو جی " لذیذ پکوان بنانے کا آسان طریقہ " خواتین اور پکوان لازم و ملزوم ۔ اب یقین ہو گیا کہ آج خواتین کا ایڈیشن ہے

چنانچہ ہم نے جوؤں سے نجات حاصل کرنے سے لے کر کڑھائی بنائی کے سب نمونوں کا مطالعہ کیا۔ حالانکہ ایک گنجے شخص کو جوؤں سے کیا " دلچسپی " ہو سکتی ہے یا جو سوئی میں تاگا نہ ڈال سکتا ہو اس کے لیے کڑھائی بنائی سب فضول مسئلے ہیں ۔ اور سنو 'کپڑوں سے داغ دھبے مٹانے کا طریقہ ---- کیل چھائیوں سے نجات کا نسخہ اور ----- یہ تو ہم نے کبھی سوچا ہی نہیں تھا ۔ واہ بھئی واہ ' بادام کا حلوہ بنانے کی ترکیب 'سبحان اللہ ۔ اخبار میں جو کچھ لکھا تھا خوب پڑھا ۔ اور جو کچھ پڑھا وہ آج ہم لکھ دیتے ہیں کہ بہتوں کا بھلا ہو گا ۔ یعنی بادام کی گری آدھ کلو ' شکر آدھ کلو ' گھی دیسی آدھ کلو ' کھویا چوتھائی کلو ---- کیوڑہ ' الائچی ' زعفران ------ جس چیز میں دلچسپی ہو وہ جلد ہی ذہن نشین بھی ہو جاتی ہے ۔ حلوے کی تیاری کے مراحل سے جوں

ں ہم گزرتے جاتے تھے ' توں توں بدن میں ایک انجانی قوت سرایت کرتی جاتی تھی ۔ کڑھائی میں دیسی گھی '
ر دیسی گھی میں بادام کی گری کڑکڑا رہی تھی کہ ہمارے منہ میں پانی ------ اور مارے خوف و ندامت
ے پانی پانی ہو رہے تھے

آپ سوچ رہے ہوں گے کہ ابھی قوت سرایت کر رہی تھی اور ابھی گھبراہٹ میں ڈوب رہے ہیں ؟ بس '
خوشبوؤں کی فضا میں جب مہنگائی کا خیال آیا تو سارا مزہ ہی کرکرا ہو گیا کہ یہ سب اشیاء جمع کرنا ہمارے بس میں تو
ہیں

بس منزل مقصود پر رکی تو ہم اتر گئے ۔ پھر نہ وہ صفحہ تھا ' نہ پشیمانی ۔ مگر خیالات نے کچھ دیر مزید گھیرے
رکھا ۔ بس ٹھیک ہے ۔ طبیعت دوبارہ خوش ہو گئی ۔ ایک خوش فہمی نے پھر سہارا دیا ۔ یعنی بہشت میں جو " حور
" ہمارے حصہ میں آئے گی ۔ اسی کو دنیاوی نسخے کے مطابق اشیاء جمع کرنے کا حکم دیں گے ۔ امور خانہ داری کی
سند یافتہ حور سے بادام کا حلوہ تیار کرائیں گے ' اس سٹائل دار جوڑے والی حور سے ' جس کے گال کیل چھائیوں
کے داغوں سے پاک ہوں گے ۔ لباس بھی داغ دھبوں سے پاک ہو اور جوؤں کا تو بہشت میں سوال ہی پیدا نہیں
ہوتا ۔ بس ' سب مسئلے حل " جنت میں " موت کے بعد ! انشاء اللہ !

ترجمہ:- علامہ محمد عزیز الرحمن مرحوم

پیشکش:- سید دین محمد شاہ

بن دلبر شکل جہاں آیا
ہر صورت عین عیان آیا

میرے محبوب (کے مظاہر قدرت) دنیا کی صورت متشکل ہو گئے اور ہر صورت میں وہی (جلوہ نما اور) ظاہر ہے

کتھے آدمؑ کتھے شیثؑ نبی
کتھے نوحؑ کتھاں طوفان آیا

کہیں آدمؑ کا ظہور ہوا اور کہیں شیثؑ کا کہیں نوحؑ اور کہیں ان کا طوفان آیا

کتھے ابراہیمؑ خلیل نبی
کتھے یوسفؑ وچ کنعان آیا

کہیں ابراہیمؑ خلیل اللہ تشریف لائے کہیں کنعان میں یوسفؑ آئے

کتھے عیسیٰؑ تے الیاسؑ نبی
کتھے لچھمن ، رام تے کان آیا

کہیں عیسیٰؑ اور الیاسؑ نبی پیدا ہوئے اور کہیں لچھمن ، رام اور کاہن آئے

کتھے ذکریاؑ کتھے یحییٰؑ ہے
کتھے موسیٰؑ بن عمران آیا

کہیں ذکریاؑ اور یحییٰؑ ہیں اور کہیں حضرت موسیٰؑ بن عمران تشریف فرما ہوئے

بوبکرؓ . عمرؓ عثمانؓ کتھاں
کتھاں اسداللہؓ ذیشان آیا

کہیں حضرت ابوبکر و عمر و عثمان شرف افزائے وجود ہوئے اور کہیں صاحب شان اسد اللہ علی ابن ابی طالب جلوہ گر ہوئے

کتھے احمد، شاہ رسولاں دا
محبوب سبھے مقبولاں دا
استاد نفوس عقولاں دا
سلطاناں سر سلطاناں دا

کہیں رسولوں کے شہنشاہ، ہر مقبول کے محبوب اور ارواح و ملائک کے استاد (نبی آخرالزماں) احمد علیہ السلام تشریف لائے جو سلطان السلاطین ہیں

تنزیل کتھاں جبریل کتھاں
توریت زبور انجیل کتھاں
آیات کتھاں ترتیل کتھاں
حق باطل دا فرمان آیا

کہیں جبریل ، کہیں توریت ، زبور اور انجیل ، کہیں آیتیں ہیں اور کہیں خوش خوانی ہے ، قرآن کی ، جو حق و باطل میں فرق کرنے آیا ہے

کل وچ کل شئی ظاہر ہے
سونڑھا ظاہر عین مظاہر ہے
کتھے ناز نیاز دا ماہر ہے
کتھے درد کتھاں درمان آیا

ہر چیز میں اس کا جلوہ ہے بلکہ (جلوہ فرمائی کی انتہا یہ ہے کہ) محبوب عین مظاہر (قدرت) ہو گیا ہے ۔ کہیں ناز و نیاز کا ماہر ہوتا ہے اور کہیں درد اور دوا ہو کر آتا ہے ۔

کتھے ریت پریت دا ویس کرے
کتھے عاشق تھی پردیس پھرے
کھلے گل وچ بارو [illegible]ں دھمرے
لٹ دھاری تھی مستان آیا

کہیں رسم و رواج کا بھیس کرتا ہے ، کہیں عاشق ہو کر پردیس میں پھرتا ہے گلیں کیں خونی بال کھلے ہوئے چھوڑ کر لٹ دھاریوں کی صورت میں وہ مست پھرتا ہے ۔

خاموش فرید اسرار کنوں
چپ بیہودہ گفتار کنوں
پر غافل نہ تھی یار کنوں
ایہو لاریبی فرمان آیا

اگر چہ یہ سب مظاہر قدرت الہی ہیں مگر اے فرید ان راز کی باتوں کو بیان نہ کر اور خاموش ہو جا۔ اس بیہودہ گفتار کو چھوڑ دے مگر یاد سے غافل نہ ہو جانا کہ یہ ، بے عیب فرمان ہے

پداں وچ سرائیکی زبان دے منڈھ پاند

پروفیسر شوکت مغل

پد ، دے لفظی معنی ہن - پیر - قدم - نشان - کھوج - درجہ - وڈائی - رتبہ - عہدہ - مرتبہ - خطاب - شان (ہندی اردو لغت * اصطلاح اچ " پد " "حمد" کوں آکھدن - پداں کوں بدھ

• اں اتے گوتم بدھ دی ڈھاہ (زوال) دے زمانیاں دی تخلیق آکھیا ویندے - اے حمدیہ پد گنتری وچ پنجھاہ ہن - انہاں دی زبان برصغیر ہند و پاک اچ مسلمانان دے آون کنوں پہلاں دی ہے انہاں پداں دی گول پھول اتے لبھن دا حال ایں طرحاں ہے :-

" پنڈت ہرا پرشاد شاستری" بنگالی زبان کی قدامت ثابت کرنے کے لئے قدیم مخطوطوں کی تلاش میں ۱۹۰۷ء میں نیپال گئے جہاں انہیں آریائی پراکرت کی اپ بھرنش کا وہ مواد ملا جو بدھ سدھوں اور بھکوؤں کی تخلیق ہے - پنڈت شاستری نے ایک مجموعہ کلام مرتب کیا جسے عام طور پر " بدھگان ودوہا " کے نام سے جانا جاتا ہے اس مجموعہ میں ۴۷ مکمل پدوں کے علاوہ ایک نامکمل پد ہے باقی نا پید ہیں ان کے علاوہ چند مختصر نظمیں بھی ہیں - اس کتاب میں کل ۸۴ مصنفین کا ذکر کیا گیاہے " (پراچین اردو ص ۱۲)

پنڈت جی نے ہر پد دے نال اوندے شاعر اتے راگ دا ناں وی لکھے ۱۹۱۷ء وچ شاستری جی دی کتاب بنگالی رسم الخط اچ چھپی جیندے وچ انہاں پداں دا تفصیلی مطبل سنسکرت زبان اچ لکھیا گیا ہا - شاستری جی نے اول کتاب دی مہاگ (دیباچے) وچ انہاں پداں دی زبان کوں سندھیا بھاشا ، یعنی سندھی زبان آکھے اتے کتاب کوں بنگالی زبان اچ مرتب کرن دے باوجود پداں دی زبان کوں بنگالی نھیں آکھیا - پر نویں بنگالی ادیب شاستری جی دی کتاب کوں پرانی بنگالی زبان دے ثبوت دے طور تے پیش کریندن حالانکہ شاستری جی نے آپ اول زبان کوں سندھی ، آکھیا ہئی - ڈاکٹر شہید اللہ نے انہاں پداں کوں جدید بنگالی زبان اچ بدل کے انگریزی ترجمہ نال کراچی یونیورسٹی توں چھپوایا اتے اپنی کتاب بنگالی قواعد اچ انہاں کوں بہوں پرانی بنگالی زبان دا نموناں بنا کے پیش کیتا -

شبیر علی کاظمی نے ۱۹۸۲ اچ شاستری دی مرتب کیتی ہوئی کتاب " بودھ گان ودوہا " وچوں

(ک)ردے ہوئے سارے ۴۷ پداں کوں اردو رسم الخط وچ منتقل کر کے لفظی ترجمے نال مکتبہ
(اس)لوب کراچی توں چھپوایا ۔ انہاں پداں دے ترجمے تے وڈی محنت کیتی اتے ہک علمی
(ت)حقیق کوں اردو دان لوکاں دے اگوں رکھیا ۔ کاظمی ہوریں دی کتاب دی مدت نال میں اے
(م)ضمون لکھ کے سرائیکی ادب تے زبان دے پڑھاکو آں دے اگوں رکھیندا پیاں ۔
انہاں پداں دے لکھیجن دا زماناں اٹھویں توں ڈھویں صدی آکھیا ویندے اتے انہاں دی زبان
کوں اپ پھرنش ، آکھیا ویندے : اپ بھرنش اوں بلکی تے گھٹائی زبان کوں آکھدن جہڑی
۱۔ گرامر دے اصولاں دے مطابق ناں ہووے ۲۔ سنسکرت توں وکھری ہووے اتے "
پراکرت " اوں مقامی زبان کوں آکھیا ویندے جہڑی سنسکرت توں بہوں متاثر ہووے ۔ زباناں
دے ماہر ایں گالھ تے متفق ہن کہ اپ بھرنشاں دا زماناں ۶۰۰ توں ۱۰۰۰ تئیں ہئی ،
گوری شنکر دے حوالے نال علامہ عتیق فکری اپ بھرنشاں بارے عتیق العتیق وچ لکھدن ۔
" اپ بھرنش کا رواج گجرات مالوہ ، جنوبی پنجاب ، راجپوتانہ ، ارنتی مندسور ، وغیرہ
مقامات میں تھا ۔ دراصل اپ بھرنش کوئی زبان نہیں ہے بلکہ ماگھدی وغیرہ مختلف
پراکرت بھاشاؤں کے اپ بھرنش یا بگڑی ہوئی مخلوط بھاشا ہی کا نام ہے " (صفحہ ۱۳۱)
ایں توں اگوں او لکھدن :۔
" اسی اپ بھرنش کی بگڑی ہوئی شکل ہندی زبان ہے خو دشور سینی بھی اس قدیم زبان
کی صورت ہے جو پراکرت یعنی قدیم تصور کی جاتی ہے یہ زبان مگدھ ، رجپوتانہ ، جنوبی
پنجاب بلکہ سندھ تک بھی استعمال ہوتی تھی "(صفحہ ۱۳۲)
ایں گالھ تے ضرور حریانی تھیندی ہے کہ اے پد نیپال اچ ونج ملن ، پر ایندے نال اے
پتہ لگدے کہ زباناں کیویں پندھ کپیندیاں ہن اتے اگوں تے لڑدیاں رہندیاں ہن اینویں
نظر دے کہ جہڑے ویلے پدھاں کوں " علاقہ نکالی " ڈتی گئی تاں ول وی او آپنی زبان
کوں سینے نال لئی رہے ۔ انہاں پداں وچ انہاں دیاں او صوفیانہ گالھیں موجود ہن جہڑیاں
پراکرتاں اتے اپ بھرنشاں وچ عام ہوندیاں ہن گوتم بدھ توں پہلاں ایں علاقے دی بولی
بارے علامہ عتیق فکری لکھدن :
آج سے ۷۰۰ ق۔ م جبکہ بدھ کا ظہور بھی نہیں ہوا تھا سندھ سے لیکر گدھ تک ایک
ایسی زبان رائج تھی جسے رشت نورد معلم بھی استعمال کرتے تھے اور وہ سب جگہ تھوڑے

سے اختلاف کے ساتھ سمجھی جاتی تھی ۔ اس زبان کے متعلق اتنا کہہ دینا کافی ہے کہ
وہ سنسکرت تو نہیں تھی اور یہ تمام محققین کا فیصلہ ہے اور نہ اس وقت پالی زبان تھی
۔ جہاں تک تحقیق کا تعلق ہے ڈراویڈین زبان اور سنتھالی اس کے علاوہ آرامی اور کوئی
سلی زبان جس میں ہمیں سمیرین نسل کے الفاظ بھی مل جاتے ہیں _________ غرض
۴۰۰ ق۔ م کی زبان ایک اعلیٰ علمی زبان تھی اور اس میں پاکیزہ خیالات اعلیٰ شاعری اور
اہل دل کے جزبات کی پوری پوری صلاحیت تھی " (ص ۱۰۱)
شاستری جی نے پداں دی زبان کوں سندھیا بھاشا ، (سندھی زبان) آکھے ۔ " سندھ
" تاریخی لحاظ نال " ہند " توں ہمیشاں الگ ریہے ۔ تاریخ دان لکھدن کہ اگلے
وقتاں اچ " ہند " تے "سندھ " ڈو الگ الگ ملخ ہن ۔ انہاں وچوں جیکوں "
سندھ " آکھیا ویندے او دکن توں کشمیر تئیں دا علاقہ ہے جیکو " سندھ دی وادی وی
آکھدن ۔ آج دی سندھی زبان دے ادب کوں پھرولوں تاں ایندے پرانے ادب نے اج
دی سرائیکی زبان دے اثرات صاف ڈسدن ایں لگوں پرانے سندھی ادب کوں سرائیکی ادب
آکھن زیادہ مناسب ہے ۔
"خیال کیا جاتا ہے کہ موجودہ سندھی ۱۱۰۰ ء کے لگ بھگ سندھی سے علیحدہ ایک
مستقل زبان بن گئی اس لئے پرانی سندھی تحریریں سرائیکی سے بڑی مماثلت رکھتی ہیں ۔
غرض یہ کہ سرائیکی زبان کی دوسری ہم عصر زبان سندھی کا ادب بھی زیادہ سے زیادہ ۱۴ویں
صدی عیسوی کے نصف آخر تک ملتا ہے بس "
(تاریخ ادبیات مسلمانان پاک و ہند چودھویں جلد ص ۲۶۵)
پنڈت شاستری اتے سید شبیر علی کاظمی دے خیال دے مطابق پداں دی زبان اتے ، اوں
زمانے دی سندھی زبان دے اثرات بالکل نشابر ہن او لکھدن :
"موجودہ پنجاب میں بودھ سدھ کا حلقہ اثر نمک کے پہاڑ کے ارد گرد زیادہ تھا ۔
یہ عام طور پر کن کٹے فقیر ، کہلاتے تھے " (پراچین اردو ص ۱۵)
(اتھاں اے گالھ آکھناں نا مناسب نھیں کہ کوہستان نمک دا علاقہ ، کالا باغ ماڑی انڈس ،
میانوالی ، داؤدخیل وغیرہ اج وی سرائیکی بولن آلے علاقے وچ شامل ہے)_______ پد
پدھ سدھ عالماں دا او کلام ہے جڑا انہاں نے آپنے مریداں کیتے آکھیا ہئی ۔ آکھیا ویندے

د بدھ مذہب ، دراصل آریاواں اتے انھاں دی زبان سنسکرت دے خلاف شروع تھیا ہئی
۔ پدھاں دی عوامی زبان ماگدھی (بہار دے علاقے دی ہک زبان) ہئی اتے ادبی زبان پالی ،
ہئی ، شبیر علی کاظمی لکھدن ۔
حقیقت یہ ہے کہ پالی اپنے وقت کی مروجہ پراکرت کی ادبی صورت ہے ، پالی دراصل
متن یا سطر کو کہتے ہیں اور یہ لفظ قطار اور حاشیئے کے معنی میں بھی استعمال ہوتا ہے ۔
پالی بھی سنسکرت کی طرح مختلف رسم الخطوں میں لکھی جاتی ہے " (پراچین اردوو ص
۱۲)

حریانی ایں گالھ دی ہے کہ پال تے پالی دے لفظ اج وی سرائیکی زبان وچ انھاں معنیاں
وچ استعمال تھیندن ۔ پالی (واحد ۔ قطار) پالیاں (جمع ۔ قطاراں) اینویں ای پہلی پالی
۔ ڈوجھی پالی ۔ تریجھی پالی (پہلی قطار ۔ ڈوجھی قطار ۔ تریجھی قطار) دے لفظ وی
سرائیکی وچ عام ورتے ویندن ۔ ڈو سرائیکی فقرے ڈیکھو ۔
۱۔بوچھن تے چار پالاں بنا ڈیو (چھاپ گری دی اصطلاح)) ـــــــ پالاں ـــ قطاراں)
۲۔ اندر پھل بناؤ باہروں لمبی پالی بناؤ (چھاپ گری دی اصطلاح) (پالی ــــ حاشیہ)
اینویں ای گلکار فرش لیندے ہوئیں زمین کوں بدھرا کر کے سلھاں دیاں جڑیاں قطاراں
بارہروں باہروں پہلے پہلے لینرے انھاں کوں وی پالاں آکھدن ۔ پال واحد ہے پالاں جمع
ہے اتے پالی ، دی تصغیر ہے ۔
سرائیکی زبان اچ تیلی کوں چاکی آکھدن لیکن ملتان وچ تیلی کوں پالی وی آکھدن ۔ میں
ایندا اگا پیچھا جانن کیتے کولھو چلاون آلے پالیا)تیلیاں) کنوں وی پچھے پر کئی اے نیں ڈس
سگیا کہ انھاں کوں پالی کیوں آکھدن ، ہو سکدے پرانے وختاں وچ پالی زبان بولن آلے
ای تیلی ہوندے ہوون اتے اے لفظ بعد اچ تیلی کیتے ورتیا ویندا رہیا ہووے ۔
پالی زبان کوں مونڈھی (ابتدائی) اردو آکھیا ونج سگدے اتے ایہا گالھ پراچین اردو ، دے
مصنف دا بنیادی خیال ہے ۔ اختر اورینوی دے حوالے نال پروفیسر احتشام حسین لکھدن : "
میں پالی کو اردو زبان کی اصل قرار دیتا ہوں "
(پیش لفظ ـــ داستان زبان اردو از ڈاکٹر شوکت سبزواری)
جیکر پالی ، اردو زبان دی اصل ہے اتے اساں پالی وچوں سرائیکی زبان دے منڈھ پلد لبھ

کھنیوں تاں اردو دی ترتیب اچ سرائیکی زبان دا حصہ ثابت تھی ویندے ــــــ
تاریخ ڈسیندی ہے کہ جڈاں بدھ برباد تھئے تاں انہاں دے نال انہاں دی زبان وی گھاٹی
دات آگئی
جیویں جو اتے ڈسیا گئے کہ پداں دی زبان اووں پرانی پراکرت دی اپ بھرنش ہے
جیندے اتے ہاگدھی اتے شور سینی زباناں دے اثرات ہن وجہ اے ہے کہ گلدھ ڈیس
دے راجا کڈاہیں وچلے اتے کڈاہیں پچھادھی ہند دے حاکم رہ گن ۔ انہاں دی
بولی ، مقامی لوکاں دیاں بولیاں نال رلدی ملدی ریہی ۔ پوادھی تے پچھادی پراکرتاں دے
میل جول نال اے اپ بھرنش بنئی جیندے ادبی نمونے اے پدھن سچ تاں اے ہے کہ
زباناں کتھائیں جم نھیں ویندیاں رہندیاں ۔ اے ویلے وخت دے نال نال جاہیں تے مرکز
بدلدیاں رہندیاں ہن علامہ عتیق فکری لکھدن :
" ہندوستان میں سیاسی طاقت کے مرکز کے ساتھ ساتھ زبان کی فوقیت کا مرکز بھی بدلتا
رہا ۔ اول اول یہ مرکز پنجاب میں رہا پھر کوسلہ میں آگیا پھر گلد (بہار) میں تبدیل
ہو گیا اور آخر کار جس زمانے میں سنسکرت ملک کی عام زبان (لنگوافرینکا) بن گئی تھی تو
یہ صرف جنوبی ہندوستان کا علاقہ تھا جہاں ہندوستان کی نہایت اہم دیسی زبان رائج تھی
" (ص ۹۲) ہندوستان کے ڈٖلے پاسے اوہو دکن ہے جتھاں اردو دا سندھ بیدھی دکن
وچ آریاواں دے بھجائے ہوئے دراوڑاں دی زبان دا اثر ہا ۔ درواڑی ہی سرائیکی زبان مری
پرانی شکل ہئی ۔ ایں لنگوں دکن دی زبان تے سرائیکی زبان دے اثرات اج دی صاف
دسدن (حوالے کیتے ڈیکھو قدیم اردو کی لغت مرتبہ ڈاکٹر جمیل جالبی ۲) دکنی اردو کی لغت
مرتبہ مسعود حسین خان ۔ غلام عمر خاں) ایہا گالھ ہے کہ پرانی اردو وچ سرائیکی لفظاں ،
محاوریاں ، ترکیباں اتے مصدراں دی بھوں وڈی گنتری موجود ہے ۔
انہاں پداں کوں پرانی اردو آکھیا ونج سگدے لیکن اصل اچ انہاں وچ ہزاراں سال
پرانی اوں زبان دیاں نشانیاں ہن جہڑی دراوڑاں کنوں پہلاں اتھاں بولی ویندی ہئی اے منڈا
قبیلیاں دی زبان دیاں دی نشانیاں ڈیندی ہے جہڑی ہند دے اجھے لے آلے پاسے بولی
ویندی ہئی ۔ منڈا قبیلے اج توں پنج ہزار سال پہلے اتھاں وسدے ہن جنہاں اتے
دراوڑاں نے آن حکومت کیتی ۔ عین الحق فرید کوٹی لکھدن :

" برصغیر میں منڈا قبائل دراوڑوں سے بھی پہلے موجود تھے ۔ دراوڑوں کے ورود کے بعد قبائل کہیں ان کے ساتھ مل جل کر آباد رہے اور کہیں الگ تھلگ شمالی ہند کی زبانوں پر اس گروہ کے اثرات کافی گہرے ہیں (اردو زبان کی قدیم تاریخ ص ۱۳۲)

سجاد حیدر لکھدن :

" وادی سندھ کی پانچ سال پرانی تہذیب سے پہلے ہمیں یہاں دراوڑ اور منڈا قبائل کی زبانوں کے نمونے ملتے ہیں جن میں سندھی ، ہندی ، سرائیکی اور ہندکو زبانوں کی پرانی شکلیں نظر آتی ہیں ۔ ________آریاؤں نے اس زمانے کی عوامی زبان دراوڑی ہی کو صاف کر کے اس میں اپنے وید لکھے مہاتما گوتم بدھ نے اپنی تبلیغ کیلئے مقامی زبانوں کے امتزاج سے ایک زبان وضع کی جسے پالی کہا گیا ۔ بدھ بھکشو اسی میں اپنا مذہبی ادب محفوظ کرتے تھے ۔ یہ زبان ٹیکسلا میں پھولی پھلی اور اشوک اعظم کے زمانے میں عام لوگ اسی میں گفتگو کرتے تھے ۔ پساچی ، پالی ہی کی ایک شاخ تھی جس میں سرائیکی اور سندھی کا عنصر نمایاں تھا @______

(سہ ماہی ادبیات اسلام آباد شمارہ ۱۰ -- ۱۲ ص ۲۱۶/۲۱۷) آریاواں نے دراوڑاں کوں انھوں کڈھ کے اپنی اوں زبان کوں کھنڈایا جیکوں بعد اچ پاک صاف کر کے سنسکرت داناں ڈتا گیا ۔ لیکن بدھاں نے ایں زبان کوں ورتن دی بجائے پالی زبان کوں کھنڈایا جیندا نتیجہ اے نکھتا کہ سنسکرت بہوں گھٹ تے تھولے جہیں طبقے وچ بولی ویندی رہی ۔ جینویں جو عتیق فکری نے لکھے :

بودھوں کے دور عروج میں (ہم نے اس بات کو ثابت کیا ہے) سنسکرت اس وقت تک ایک مردہ زبان تھی اور چند برہمن مذہبی رسوم وغیرہ میں اسکا استعمال کرتے تھے مگر اس کا جرم تھا اور بڑی سخت سزا دی جاتی تھی سارے . ہندوستان میں علمی طور پر تو پالی کا چرچا تھا جو ویدک زبان سے کسی صورت میں قدیم نہیں تھی یا پھر یہاں کی دیسی زبان تھی جو گدھ سے لیکر سندھ اور ملتان کے علاقے کی زبان پر مبنی تھی اس کی سب سے بڑی شہادت یہ ہے کہ ملتان ۲۰۰۰ ق ، م میں اپنی عظمت کے لحاظ سے تمام جنوبی ہند اور وسط ہند کا ایک لحاظ سے کعبہ تھا _____ اور جب ہم ٹیکسلا اور اس کے آس پاس کے علاقوں میں بہت بڑے آشرم اور پاٹ شالے اور درسگاہیں قبل مسیح کی موجود

پاتے ہیں تو پھر ہمیں اور بھی تقویت پہنچتی ہے کہ ملتان شروع ہی سے قدیم قوموں کا دینی مرکز رہا ہے " (صفحہ ۸۱-۸۰)

سنسکرت نے ویدک کنوں نئیں بلکہ مقامی زباناں کنوں فیض پاتا ، وخت گزرن نال سنسکرت اتے پالی زباناں تاں مک گیاں (سنسکرت آریاواں دے نال گئی اتے پالی بدھاں نال) پر دراوڑاں کنوں پہلاں دی بولی ونجن آلی عوامی زبان " سرائیکی " اج وی وڈی جئ دھج پئی ہے ۔

میں سجاد حیدر دے حوالے نال اتے لکھ چکاں کہ سرائیکی زبان پساچی یا پشاچی گروہ نال تعلق رکھیندی ہے ۔ لسانیات دے ماہدرے محقق اتے گندھارا ریسرچ پراجیکٹ سنٹر سوات دے ڈائریکٹر سئیں پرویش شاہین ہک جاتے لکھدن :

" میری تحقیق کے مطابق سرائیکی زبان خنجراب کے پہاڑوں سے لیکر دکن تک پھیلی ہوئی تھی اور یہ پشاچی خاندان کی زندہ و تابندہ باقیات میں سے ہے ۔اسی پشاچی خاندان کو آج کل یار لوگوں نے دردی کا نام دیا ہے جس کو کبھی یہ اپنی لا علمی کی وجہ سے آریائی ، ہندآریائی اور کبھی کیا اور کبھی کیا کہتے ہیں میں نے اسے دراوڑی گروپ کی زبان سمجھ کر کام کیا ہے اور کررہا ہوں "

میڈے خیال موجب اے پدہک ہزار سالاں توں وی زیادہ پرانے ہن ۔ انہاں پداں دی پرکھ پڑچول زیادہ ڈونگھائی اچ کیتی ونجے تاں پتہ لگدے کہ اے پد آپنے اندر سرائیکی زبان دا اور سمل تے خزاناں گھدی ودن جہڑی ہزاروں سالاں دا پندھ کر کے آندا پئے اتے اج وی سرائیکی زبان وچ استعمال تھیندے پر اج دی زبان اچ زیادہ صاف ، مانجھیا ہوئیا چمکدار تھی گئے ۔ زبان اچ اے بدل کئی حریانی آلی گالھ کائنیں ۔

نیپال دے علاقے توں ملن آلے اے پد جہڑے بنگال توں بھوندے ہوئے وادی سندھ تئیں ونجن سرائیکی زبان دی او شکل ہن جہڑی موجودہ سندھی زبان دے جمن کنوں پہلے کوہستان نمک وچ موجود ہئی کوہستان نمک بدھاں دا تہذیبی مرکز ہئی جتھاں پالی بولی ویندی ہئی ۔ اج اساں انہاں پداں دا مطالعہ ایں لنگوں کریندے پئے ہیں کہ انہاں دی زبان دے حوالے نال قدیم سرائیکی زبان دیاں نشانیاں نشابر تھی سگن ۔ میں پداں اچ موجود سرائیکی لفظاں ، ترکیباں اتے آکھاناں کوں انتھاں لکھد پیاں کجھ لفظ اے ہن :

روکھیر (رکھ)۔ نند (نندر) کاؤے کاں)۔ ایکوے ہکو/ایکو) ۔ چکھل (چکڑ)۔ باٹ ے واٹ)۔ ماجھیں (منجھ ۔درمیان) ۔ گھروی ۔ نبھر (نپھر ۔ بے خوف) ۔(موہلی (ڈمبرو) ۔ نتی نتی (نت نت) کنٹھا۔ سچی (سچ) ۔ چت ۔ پرم ۔ بھاگا ۔ راتی(راتیں) ۔ نندالو (نندالو)۔ موکل۔ سپنے ۔ گل پاس (گل پھاسی) ۔ من ۔ دوشے (ڈوسن) ۔ پوتھی ، موڑھا (مورکھ) ۔ باڑی (واڑی) ۔ سونا ۔ رپا ۔ یاہمن ۔ تل ۔ انت۔ گھاٹ ۔ ناٹک ۔ اندھاری ۔ رنگ ۔ کھالا (چھوٹی نہر)آس ۔ کوٹھا۔ ویواہ (ویاہ) ۔ ادھوراتی (ادھ راتیں) ۔ پار اوارے (پار اروار)

افعال و مصادر :۔ پائٹھا (پیٹھا)۔ ویٹھا (ڈٹھا)۔جاگئی (جاگی) سمائلو (سمائی) ۔ گھروئی (گھڑی)چاپیو /چاپی (چائے ڈیون توں) ۔ بھاجئی (بھیجی) جلی آ (جلی) پھوٹیلا (پھٹن توں) وگوا (ویگن توں)

اکھان

١۔ ہک سرائیکی اکھان ہے ۔ " ڈدھی تھنیں نہیں پوندی (ترجمہ :۔ دوبا ہوا تھنوں میں واپس نہیں جاتا)جیندا مطلب انگریزی دی ایں کہاوت وچ ہے " Once Done can not be ..ndone" پد نمبر ٣٣ دا ہک مصرع ہے ، دوہل دودھو بنیے سامائی ، (ترجمہ ۔ دوبا ہوا دودھ کیا تھنوں میں داخل ہو سکتاہے ؟) اینویں نظر آندے کہ پالی زبان اچ اے پرانی کہاوت ورتی ویندی رہی ہے اتے اج سرائیکی وچ موجود ہے پد دے مصرعے وچ دودھو ، دا لفظ اج دی بالاں نال الاون اچ ماتواں ورتیندن ۔ اتے سامائی (سمائی) دے معنے ہن داخل تھیون ،آون ۔

٢۔ ہک بیا سرائیکی اکھان ہے " چور کوں آہدے چوری کر ۔ سادھ کوں آہدے بھنی ویندی " (ترجمہ ۔ چور سے کہتا ہے چوری کر ۔ مالک سے کہتاہے لوٹے جارہا ہے)سرائیکی وچ چور دا الٹ (متضاد) سادھ ہے ۔ پد نمبر ٣٣ دا ہک مصرع ہے ، جو چور سوہی سادھی ، ترجمہ - جو چور ہے وہی ایماندار ہے) ایں مصرعے وچ چور تے سادھ ڈونہیں الٹ لفظ ورتے گن ۔ سرائیکی وچ وی سادھ دے معنی شریف النفس تے

ایماندار دے ہن

۴۔ ہک سرائیکی اکھان ہے

یاراں دی بھاہ بھتاراں / بھتاری تے

(ترجمہ - اپنوں / آشناؤں کا غصہ غیروں پر)

پد نمبر ۲۰ بھتاری دا لفظ ایں استعمال تھئے

ع ۔ ہوؤں نراشی کھمن بھتاری (ترجمہ - مجھے خواہش نہیں خالی ذہن میرا شوہر ہے) جیکر سرائیکی اکھان اچ بھتاری دے معنے شوہر یا خاوند دے گھدے ونجے ایکوں ـــــــــ، سمجھیا ونجے (پہاکا -- عورت دا بنایا ہویا طنزیہ اکھان ہوندے) تاں

ایندے معنے ہوسن

(ترجمہ -- آشناؤں کا غصہ خاوند پر) یعنی یاراں دی کاوڑ نپئے تے ، ایں طرحاں اے

پہاکا کیڈا با معنی ویندے ۔

سرائیکی اکھان ہے " سیہے کنوں نھیں ڈریا پیہے کنوں ڈر گیاں "

(ترجمہ -- شیر سے نہیں ڈرا چغل خور سے ڈر گیا ہوں)

پد نمبر ۳۳ اچ سیہے ، دا لفظ ایں استعمال تھئے

ع ۔ نتی نتی سیالا سیہے سم جو جھئی

(ترجمہ -- بار بار گیدڑ شیر سے لڑتا ہے)

اے لفظ اج وی سرائیکی اکھان دے ذریعے سرائیکی وچ موجود ہے

مشترک مصرعے

پداں دے مصرعے	نزدیکی سرائیکی ترجمہ
۱۔ جا ایتھو چاہم سوا ایتھو ناہی (جو میں یہاں چاہتی ہوں وہ نہیں ہے)	۲۰ جو ایتھوں چاہم سو ایتھوں نانہی
۲۔ جوئی شو جام مرن بی توئی شو (جیسے جنم ہوتا ہے ویسے موت بھی)	۲۲ جیویں جو جم، مرن وی اوبا شے
۳۔ جیونتے موئیلے ناہی بٹے شو (جیسے اور مرنے میں فرق نہیں)	۲۲ جیون تے موئے ناہی فرق
۴۔ جامے کام کی کام جام (جنم کام سے، کام جنم سے)	۲۲ جم کم نال، کم جم نال
۵۔ جو ایتھو بوجھئی شو ایتھو بودھ (یہاں جس نے سمجھ لیا وہ بدھا ہے)	۲۷ جیں اتھوں بجھی سو اتھاں بدھ
۶۔ جو چوسر ہی سادھی (جو چور ہے وہی ایماندار ہے)	۲۳ جو چور سو اوہو سادھ

کتابیات

۱۔ اردو زبان کی قدیم تاریخ (عین الحق فرید کوٹی) ۱۹۷۹

۲۔ العتیق العتیق (علامہ عتیق فکری) ۱۹۷۱

۳۔ پراچین اردو (سید شبیر علی کاظمی) ۱۹۸۳

۴۔ تاریخ ادبیات مسلمانان پاک وہند (پنجاب یونیورسٹی)

۵۔ داستان زبان اردو (ڈاکٹر شوکت سبزواری) ۱۹۸۷

۶۔ سہ ماہی ادبیات شمارہ ۱۰ تا ۱۲ - ۱۹۹۰

۷۔ لغت ہندی اردو (راجہ راجیسورراؤ اصغر) ۱۹۳۹

خواجہ غلام فرید تے تصوف

ڈاکٹر سلیم ملک

خواجہ غلام فرید دی ساری حیاتی تصوف دے رنگ اچ رنگی ہوئی ہئی ۔ آپ سلسلہ چشتیہ دے باکمال بزرگ ہن تے آپ دی وجہ توں انویویں صدی اچ بہاول پور دا علاقہ چشتیہ سلسلے دی قیادت کریندا ہویا نظر آندے ۔

خواجہ غلام فرید دی چوتھی پشت اچ قاضی محمد عاقل' قبلہ عالم خواجہ نور محمد مہاروی دے ہتھ تے بیعت کیتی ہئی تے چشتیہ سلسلے اچ شریک تھئے ہن تے ایں طرحاں آپ دے خاندان اچ چشتیہ سلسلے دی گدی شروع تھئی ۔ آپ دے ڈاڈا خواجہ احمد علی آپڑیں وقت دے اتنے وڈے عالم ہن جو حضرت محمد سلیمان تونسوی دی انہاں توں فیض پاتا ہا۔ آپ دے والد مولانا خدا بخش ظاہری علم تے باطنی اسرار دے شناور ہن ۔ آپ دے وڈے بھرا دا ناں حضرت فخر جہاں دہلوی دے ناں تے فخرالدین تے آپ دا ناں حضرت بابا فرید شکر گنج دے ناں تے غلام فرید رکھیا گیا۔ ایں طرح خواجہ غلام فرید دا نسبی سلسلہ حضرت عمر فاروق توں شروع تھیندے تے کئی وڈیں عالمیں تے مشہور صوفیں توں ترپدا ہویا آپ تائیں پجدے ۔

خواجہ غلام فرید ہک خاص مذہبی ماحول اچ اکھ کھولی ہئی ۔ آپ کوں سبھ توں پہلے کلام پاک حفظ کرایا گیا۔ اجن آپ دی عمر اٹھ سال ہئی جو آپ دے والد رضا تھی گئے تے وڈے بھرا گدی سنبھالی ۔ بھرا آپ دی تربیت وڈی فکر تے سمجھ نال کیتی ۔ عربی' فارسی دا علم سکھایا گیا تے صوفیا دے وظائف ازبر کرائے گئے ۔ نواب بہاول پور دی فرمائش تے آپ دی باقی تربیت شاہی محل اچ تھئی ۔ تیرہ سال دی عمر اچ وڈے بھرا دے ہت تے بیعت کیتو نے ۔ سولہ سال دے تھئے تاں ظاہری علوم سکھ چکے ہن تے ول باطنی علوم دا سلسلہ شروع تھی گیا۔ صوفیاء دے چلے کٹن پئے گئے تے سلوک دیاں منزلاں مارن پئے گئے ۔ اجن خواجہ غلام فرید دی عمر ستاوی سال ہئی جو انہاں دے وڈے بھرا تے پیر مرشد خواجہ فخرالدین وی رضا تھی گئے تے عین جوانی اچ آپ پیری مریدی دی گدی تے بیٹھے ۔

خواجہ غلام فرید کوں عبادت تے ریاضت دا وڈا شوق ہا۔ دنیا دا شور تے ہنگامہ تے ملن جلن آلیں دا آونج

انہاں دی عبادت تے وظائف اچ وڈا خلل پیندا ہا۔ آپ نے ایندا اے حل سوچیا جو روہی اچ چلے گئے۔ اتھاں ہک کوہہ تیار کرایونے تے اتھاں آپڑیں چلیں تے ریاضتیں وچ مصروف تھی گئے تے اتھاں زندگی دے اٹھاراں سال گزار ڈتونے۔ خواجہ غلام فرید دے سوانح نگار کتے اے سوچن دی گالھ اے جو جیرھا بندہ نواب بہاول پور دے شاہی محل اچ شہزادیں آنگوں پلیاہااوں روہی دے بریابان اچ اٹھاراں سال کیویں گزارے۔ اتھاں خواجہ غلام فرید گوتم بدھ آلی کار نظر آندن کہ او وی شاہی محل اچ پلیاہا پر حقیقت دی گول اچ بریاباں اچ نکل گیا ہا۔

صوفیاء دے چشتیہ سلسلے اچ موسیقی کوں ناپسند نی کیتا گیا۔ بلکہ ایں توں بندے دا تزکیہ کرن دا کم گھن دے ہن۔ خواجہ غلام فرید وی ہیں سلسلے نال تعلق رکھیندے ہن۔ ہیں واسطے قوالی دی محفل جمیندے ہن تے تے وڈی توجہ نال قوالی سنڑدے ہن۔ ایں محفل اچ کہیں کوں اے مجال نہ ہئی جو کوئی بے ادبی یا گستاخی کرے ہا۔ کوئی چھچھورا پن یا چھوکرانویں نہ کر سگدا ہا۔ سب ادب آداب نال بہہ تے قوالی سنڑدے ہن۔ خواجہ فرید آپڑاں ہک قوال رکھیا ہا۔ اوندا ناں برکت ہا۔ اونکوں کئی شاعریں دا اردو فارسی دا کلام یاد کرایا ہویا ہانے۔ آپ کوں موسیقی تے خود وی اتنا کمال ہا جو آپڑیاں کافیاں خاص خاص طرزیں اچ لکھدے ہن۔ جیں ویلے کوئی کافی پوری لکھ گھندے ہن تاں ایندا سر تال برکت کوں سمجھیندے ہن تے ول برکت گاندا ہا تے آپ سن سن تے محظوظ تھیندے ہن تے موسیقی کوں صوفیاء کتے روح دی غذا آہدے ہن۔ آپ دے اے ارشادات آپ دے ملفوظات اچ پاتے ویندن۔

خواجہ غلام فرید دے ملفوظات کوں انہاں دے ہک عقیدت مند مولوی رکن الدین کٹھا کیتا ہا تے انہاں کوں فارسی زبان اچ مرتب کرتے "مقابیس المجالس" دا ناں ڈتا ہا۔ ایندا اردو اچ کپتان واحد بخش سیال نے ترجمہ کیتے۔ جیرھا کئی سال پہلوں چھپ تے پڑھن آلیں دے ہتھیں اچ آ گئے۔ خواجہ غلام فرید فارسی زبان اچ ہک رسالہ "فوائد فریدیہ" دے ناں نال لکھیا ہا۔ ایندے وچ عقیدے تے عمل دیاں گالھیں کیتیاں گن۔ خواجہ صاحب اردو وچ وی شاعری کیتی ہئی۔ انہاں دا اردو دا دیوان چھپ گئے تے آپ سرائیکی دے مہاندرے شاعر ہن۔ حقی گالھ اے ہے جو سرائیکی کوں چار چودھار مشہور کرن اچ خواجہ غلام فرید دا وڈا ہتھ اے۔ جے خواجہ غلام فرید نہ ہوندے تاں سرائیکی زبان اچ یتیمیں یسیریں آنگوں در در تے پنڈی ودی ہووے ہا۔

خواجہ غلام فرید تصوف دے اوں مدرسے نال گنڈھے ہوئے ہن جیں کوں شیخ محی الدین ابن عربی جاری کیتا ہا۔ او وحدت الوجود دے قائل ہن تے آپڑیں شعریں اچ ایں گالھ دی تعلیم ڈیندے ہن جو ہرپاسے اللہ

سائیں دی ذات اے ۔ اوں دا جلوہ اے ۔ اوں دا حسن اے ۔ بیا سبھو کوڑ اے ۔ انہاں دا آکھن اے ہے جو اے او مسئلہ ہے جیں کوں علم دے بھل بھلا اچ نی ونجانوڑاں چاہیدا ۔ ایں کتے صحیح ذوق دی لوڑ اے ۔ جیں کوں اے ذوق خداؤں مل ویندے اوں دے اگوں ہر ویلھے اللہ دی ذات رہندی اے تے اللہ دی محبت اوں وچ ایں آ ویندی ہے جو ہر ویلھے مستی تے موڈ اچ رہندے ۔ آپ فرمیندن:

حسن ازل تھیا فاش جیں

ہر ہر گھاٹی وادی ایمن

ہر ہر پتھر ہے کوہ طور

تصوف دا ہک نظریہ اے ہے جو اللہ دی مثال ہک دریا آنگوں ہے تے انسان اوندا ہک قطرہ اے ۔ اے قطرہ آپڑیں دریا توں نکھڑ گئے ۔ حقیقت کل اے تے انسان اوندا ہک جزو اے ۔ جزو آپڑیں کل توں وچھڑ گئے تے ولا اونکوں ملن دی تانگ رکھیندے ۔ جیویں قطرہ دریا توں بھر کوئی حیثیت نی رکھیندا ۔ اینویں انسان دی جے تائیں حق نال واصل نہ تھیوے او بے مہتہ تے بے تھتا رہندے ۔ سو گالھیں دی ہک ہک گالھ اے ہے جو بندہ آپڑیں آپ کوں مٹا ڈیوے تے ذات مطلق دا جزو بن ونجے ۔ ول ہمیشہ دی حیاتی اوندے مقسوم اچ آسے ۔ خواجہ غلام فرید آہدن:

اصل فرید کوں حاصل ہویا

جب ہو گیا نابود

بندہ تصوف دے دگ تے ٹر پووے تاں اوں کتے پہلی پوڑی اے آندی اے جو او آپڑیں نفس دا تزکیہ کرے ۔ آپڑیں من کوں مارے ۔ آپڑیں خواہشیں دی گچی گھٹ چھوڑے تے آپڑیں غرور دا منڑکہ بھن سٹے ۔ صوفیاء آہدن جو بندہ حق تے نی پج سگدا جے تائیں نفس دا ٹینڈا انڑاں بھنگدا ودا ہووے ۔ جیں ویلے او محبت دی راہ وچ فنا تھی ویندے ول اوکوں اللہ سوہنڑے دا قرب ملدے تے او محبوب حقیقی دا وصال پیندے

خواجہ غلام فرید انھاں ملاں ملاوڑیں دے ویری ان جیڑھے دین کوں چھڑا سلام سجدے دی بار سمجھی ودن ۔ جیڑھے مولوی در در دے ٹکڑے کٹھے کریندن ۔ جھولیاں چا تے پندن ۔ دین کوں کھاون دا ذریعہ بنڑائی ودن ۔ ہک ہک گالھ تے فتوے ڈیندن ۔ لوکیں کوں اسلام توں خارج کرن دا ٹھیکہ چائی ودن تے مخلوق خدا نال حب رکھن تے انہاں کوں پیار نال سمجھاون دی بجائے ہتھ چھوڑ بنڑے ودن ۔ مولوی کوہاڑا سڈیندن تے بندیں کوں

اسلام دے کولھوں آئن دے بجائے پرے بھجاون تے منڈھ بدھی ودن - خواجہ غلام فرید ایجھے مولویں کنوں بھوں مایوس ان تے وڈے افسوس نال آہدن:

ملاں نہیں کہیں کار دے

شیوے نہ جانن یار دے

سمجھن نہ بھیت اسرار دے

ونج کنڈ دے بھرے تھئے ولی

مکدی گالھ اے ہے جو تصوف خواجہ غلام فرید دی غذا ہئی - انہاں دا پاون کھانون ہا - انہاں تصوف کوں پیو ڈاڈے کنوں وراثت اچ پاتا ہا - تصوف دی فضا اچ تربیت پاتی ہئی - پیری مریدی دی گدی تے بیٹھے تاں وی تصوف دی تعلیم ڈتو نے - آپڑیں حیاتی تصوف دے رنگ اچ رنگ ڈتو نے - آپڑیں رسالے اچ تصوف دے مسئلے ڈسیو نے تے آپڑیں شاعری اچ تصوف دے مضمون کوں سو رنگ نال بیان کیتو نے -

غزل

ارشد خامر

زبان کٹوا گھدی ہم پر قلم ڈھاون نہیں ڈتا

ادب دے کربلا دا اے علم ڈھاون نہیں ڈتا

زخم کچے کیتی رکھیے ھمی مرہم دی خواہش وچ

کرم دی آس رکھی ھم ستم ڈھاون نہیں ڈتا

خدا دی بندگی کیتی ہے میں اکھیں دی مسجد وچ

مگر میں دل دے کعبے توں صنم ڈھاون نہیں ڈتا

کئی واری گھلی ہے ساہ دی کالی اندھاری پر

میں بت دی کہیں وی ٹنگلی توں زخم ڈھاون نہیں ڈتا

ہزاراں زلزلے آئے ہن میڈے سینے دی دھرتی وچ

مگر میں دل توں تیڈا کئی وی غم ڈھاون نہیں ڈتا -

سرائیکی دے طنزیہ تے مزاحیہ ادب دا جائزہ

رحیم طلب

جڈاں سرائیکی نثر دا آغاز تھیا تاں ہولے ہولے اردو دی طرح سرائیکی نثری صنفاں دی لکھیجن لگ پیاں ۔ تے ایں طرح سرائیکی ادب وچ ناول ' ڈرامے ' انشائیے ' افسانے تے طنز و مزاح دے خصوصی مضموناں دی صورت دگھرداگیا۔ سرائیکی دیاں ساریاں نثری صنفاں اپنی اپنی ٹور نال ٹردیاں پئین اتے طنز و مزاح دی مختلف ادبی رسالیاں اخباراں دے ادبی ایڈیشناں وچ تے کالم نگاری دی صورت اچ اگی تے ودھدا پئے

سرائیکی ادب وچ پہلی باقاعدہ مزاحیہ کتاب "کتکالیاں" ہے ایکوں سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور نے 1982ء اچ شائع کیتے۔ ایندے وچ اردو ادب دے پنج شہپاریاں دا ترجمہ کیتا گئے۔ ترجمہ کرن والے ہن سئیں اسلم قریشی۔ ایں کتاب وچ اردو ادب دے میدان مزاح دے نامور ناں پطرس بخاری' امتیاز علی تاج' شوکت تھانوی' سجاد حیدر یلدرم' رشید صدیقی شامل ہن۔ ایں کتاب وچ ترجمے دے علاوہ ابن الامام شفتہ' قاسم جلال' فدائے اطہر' اسلم قریشی اتے مس پروین دے وی پنج طبع زاد انشائیے شامل ہن۔ ایں کتاب دے مرتب وی سئیں اسلم قریشی ہن

سرائیکی ادب وچ ڈوجھی کتاب ابن قیصر دی "ٹک ٹکور" اے ۔ سئیں سجاد حیدر پرویز دی کتاب سرائیکی ادب دی مختصر تاریخ مطابق سرائیکی نثر اچ پہلا باقاعدہ انشائیہ انگ اچ مزاحیہ مضمون 1967ء اچ برگیڈئر نذیر علی شاہ مرحوم دا "اکھ پٹ کناری ڈھاندی ہئی" دے عنوان نال سہ ماہی سرائیکی بہاول پور وچ چھپیا۔ ایندے بعد سلمیٰ قریشی دا نمبر آندے جیندا مضمون "ڈینہ تتا تے جن متا" جولائی 1967ء اچ سہ ماہی سرائیکی وچ چھپیا۔ اینویں سید نذیر حسین شاہ دا مضمون "ہک گالھ کریندااں" ماہنامہ "اختر" ملتان دے شمارے اگست 68ء وچ چھپیا۔

سرائیکی ادب ملتان دے رسالے نے وی عمر علی خاں بلوچ دی زیر ادارت مزاحیہ ادب دے فروغ اچ اہم کردار ادا کیتے ۔ ایں رسالے وچ ابن الامام شفتہ دا مضمون "ادب دی حلیم" ، "ہک گڈھاں نال گالھ مہاڑ" "غراڑے" ، "کھل مذاق" ابن قیصر دا "لاری تے ڈرائیور" ، "پڑھاکو" انجم لاشاری دا مضمون "ٹک"

پروین عزیز دا " مسکراؤ تاں سہی " تحسین سبالوی دا " ایڈوں اوڈوں " ' جاوید ملک دا " ماسی بختو " ' فاروق آتش دے مضامین " شودیاں کتاباں " " مشاعرہ " " عبدالقادر ہاؤس نمبر ۴ " ' فیاض علی سید دا " شیشہ ڈٹھم دل دا " ' قاسم سیال دا " چاچا الف خالی " ' ظفر لاشاری دا مزاحیہ افسانہ " نانی ٹونڑیاں والی " ' میاں نذیر پنوار دا مضمون " کڈھ ناں نمونہ فقیری وچ " ' دلشاد کلانچوی دا چسولا مضمون " بڈھیپا " ' الیاس فاروقی دا " گکھ تے دھڈی " " حاجی سیانا " ' حبیب الحسین عباس دا " ونگاں " اتے سئیں اکرم شاد دا ڈرامے دا من بھاوناکردار " چاچا ڈینو " سرائیکی دے ادب وچ بہوں قابل ذکر ہن ۔

مختلف رسالیاں تے اخباراں وچ کالم نگاراں نے سرائیکی مزاحیہ نثر کوں مزید طاقت تے توانائی بخشی ہے ۔ تے ادب کالم نگاری دے انگ اچ مزید عوامی اپروچ (APPROACH) دا ادب بن گئے ۔ ایہ کالم اپنی جگہ مزاحیہ نثر دے اعلیٰ نمونے وی ہن ۔ انھاں کالماں اچوں اقبال سوکڑی دا کالم " شرارتی شیشہ " رسالہ " سوچاں " اچ چھپدا ہے ۔ ایں طرح ع ۔ ع دے سرائیکی ادب ملتان وچ کالم " مٹھیاں چونڈھیاں " ' عبد الباسط بھٹی دا کالم " اولڑاں " ' عباس ملک دا " جھات " ' تے انیس دین پوری دا جھوک اچ کالم " بٹ کڑاک " تے ڈینہ وار سجاک اچ کالم " چوگھاں چابھاں " سرائیکی مزاحیہ ادب وچ ودھارے دا باعث بندے ہن ۔

زباناں اچ شاعری پہلے داخل تھیندی ہے تے نثر بعد اچ ۔ ایں طرح سرائیکی وچ مزاحیہ شاعری دا حصہ نثر توں پہلے ہے تے نثر توں زیادہ جاندار تے وزن دار وی ۔ سرائیکی شاعری وچ ابتدائی مزاح دے نمونے سرائیکی دیاں لوک صنفاں وچ ملدن ۔ مثلاً ماہیے ' ٹپے ' ڈھولے ' چھلے ' بگڑو ' گانمن ' ساون ' ماکھو ' ہڑا تے مورن جیہاں صنفاں شامل ہن ۔ ملاحظہ فرماؤ سرائیکی دیاں لوک صنفاں اچ سرائیکی دی مزاحیہ شاعری ۔ مثلاً چھلے دی صنف ڈیہدے ہیں ۔

چھلا نیلی تھگڑی
رن بیٹھی وگڑی
جیویں چھتی گدڑی

چھلا اولوں گھولوں
پئے بڈھا بھولوں
نینگر نواں گولوں

ساون ماکھوں انگ اچ مزاح ملاحظہ فرماؤ:

ساون ماکھوں ساون ماکھوں لڑھدے آئے اَل

چا گھناہیں ڈاتری تے کپ گھناہیں تک

ساون ساکھوں ساون ماکھوں لڑھدے آئے ونگے

بڈھڑا بڈھڑا یار دھریو سے در تے بیٹھا کھنگے

ہک بیا مزاحیہ لوک گیت ملاحظہ تھیوے

کھوہ تیڈے تے گھڑا بھرن آئیاں میکوں ڈیڈر ماری لت اے

چولی تھی میڈی لیر کتیراں اتے سینہ رتو رت اے

اجو کے جدید شاعری دے دور اچ وی مزاحیہ شاعری جدید شاعری دے نال نال پئی ٹردی ہے۔ ایں شاعری وچ قدیم تے جدید رویاں تے خصوصاً احوال دیاں انسانی اوکھائیاں تے مسئلیاں کوں مزاحیہ رنگ اچ ایں طرح پیش کیتا گئے جو غم اچ بڈیا انسان وی ایہ شاعری سن تے لطلے کتے کھل پوندے۔ مثلاً نصراللہ خان ناصر دی نظم "پٹواری" مختار مست دی نظم "میڈی ذال"، دلنور نور پوری دیاں نظماں "ڈوجھی شادی" اتے "رن مرید"، موجی دی نظم "پیسہ"، حسین بخش نادم مبارک پوری دی نظم "داجل دی کنی"، حافظ عبد الکریم دلشاد، اتے خرم بہاول پوری دیاں نظماں "بڈھیپا"، غلام دائروی دی نظم "منڈی گھوڑی"، مخدوم محمد رفیع شاہ شاغل صدیقی دی نظم "معاشرہ"، رفیق ساحل دی نظم "بس ڈرائیور" اتے فقیر بخش شئی دا انگریزی آمیز سرائیکی کلام سرائیکی مزاحیہ شاعری دے عمدہ نمونے ہن۔

اینویں بالکل احوال دی مزاحیہ شاعری وچ غلام سرور بے روزگار دی نظم "بدھو اتے چرسی ڈھڈھ شریف"، محمد اکرم شاد قریشی دی نظم "ڈاکٹر یا ڈاکو"، محمد قاسم شوکت بھٹی دے مزاحیہ کتابچے "بھاڑی پتر، فلم دی شوقین، فیشنی مورت" اتے منظور احمد شوق اچوی دی نظم "ذال دے گن" بہوں مشہور نظماں ہن۔

ملاحظہ فرماؤ دلنور دی نظم "ڈوجھی شادی" دا ہک بند:

جیکر ڈوجھی رن پرنیسیں　　جو دم جیسیں اوکھا تھیسیں

رناں کنوں روز کٹیسیں　　کٹ کٹ ڈیسن پسلیاں بھن

نہ پرنیجیں ڈوجھی رن

مختار احمد مست دی نظم "میڈی ذال" دا ہک خوبصورت ٹکڑا ملاحظہ فرماؤ۔

ہیں ڑی توں جو روز رسدیں ' مست کڈاہیں رسے
آپ تاں پینڈے پولے چپل تیکوں پوینڈے کھسے
آندیں تاں گھر آ ونج نتاں پئے نیں ڈمپر پسے

حسین علی شاہ حسرت مرحوم دیاں مختلف نظماں دے چند شعر ملاحظہ فرماؤ:

شاعری کاکا رل گئی ہے ایکوں آ گن ازلوں رولے
شاعری دے نی لگدے ٹکے ہن مل مہانگے چھولے
قلم دوات جے ہتھ نہ آوے گولوں اساں کولے
کاغذ دی جتھ قلت ہووے مونڈھے کروں چا پولے
وڑی پچھیاپاڑ کولوں اپنا حال سناویں ہا
کیہڑے کیہڑے تیکوں کھاندن کہیں دا ناں تاں جاویں ہا
کئی وت بھولے بغلول جے شاعر ودے گاندن لولیاں چھنے
جتھاں کہیں دی شادی تھیوے زوریں ونجوں بھنے
ساری رات لبار ماروں تے ڈینہ کوں ملن گنے

رحیم طلب دی نظم "شادی دا مرناں" پیش خدمت ہے۔

لمبی تاں میں پر نیندا نی
ہے کپڑیاں دا تروڑا
چالیہ گز دا گھگرا پاوے
اجن وی تھیوے سوڑا

مندری تاں پر نیندا نی
ایہ ہے اریڑ مریڑا
اچی جاتوں شئے نہ چاوے
ہتھوں پئے نال لاوے جھیڑا

کالی میں پر نیندا نی
ہے سومے دا بن
جے ستی کوں جگاؤ چا
اٹھی باھوے تاں جن

گئی میں پرنیندرائی | بال جنڑے اے گئے | تولوں وانگن ڈنڈ کڈھے
بھولوں وانگوں تکے
میں پرنیساں سانولی | سدا بہار ہے رنگ جیندا | ہر موسم نال ہے جوڑ جوڑ
مزا آسی گڈ گزری دا
منداہاں یا چنگاہاں
بس کنوارا ای میں چنگاہاں

دائرہ دین پناہ ضلع مظفرگڑھ دے غلام دائری دی نظم " منڈی گھوڑی " 1950ء اچ ماہنامہ پنجند اچ چھپی ہا

پیر مرید حسین کہیر بخشی منڈی گھوڑی ہے
ڈنڈ کریٹے ' ہنجوں وٹیٹے واہ استاداں ٹوری ہے
گھوڑی دیاں کیا صفتاں لکھاں ' واگ نپاں تاں لہندن سکاں
اگوں چھکاں پچھوں دھکاں رات تھی گھر توڑیں ہے
چٹانا ہس کنڈ دے اتے ' پلی ہے کھیر کھنڈ دے اتے
زور ڈیندی ہئی منڈ دے اتے ' تھئی ایہ ڈنگی ڈوڑی اے

منشی حسین بخش خاں نادم مبارک پوری مرحوم پورے وسیب اچ مزاح گو مشہور ہن ۔ انھاں جتنی شاعری کیتی ہے ۔ طنزیہ تے مزاحیہ شاعری کیتی ہے ۔ " داجل دی کنی " انہاں دی شہرہ آفاق نظم ہے ۔ جیند ایں وقت تئیں دلنور نور پوری دی کوششاں نال دلنور پبلی کیشنز دے زیر اہتمام کئی ایڈیشن چھپ چکن ۔ ایہ اج ساکوں بہبود آبادی دے موضوع کوں مزید مؤثر بناون وچ معاونت کریندی ہے ۔ نظم دے ڈوں مختلف ملاحظہ ہوون ۔

او داجل دی کنی تباخیں دا تھالے
ذرا گن تاں سہی توں تختی دی ماری
اے بشکو تے وادھا تے کرماں لباری
کریمن ' رحیمن تے پیرن نقاری

بۓ چوکھے جنڑیسیں توں گدرے تے کا
اے لالو تے کالو ' ماھو تے یاری
شریفا ' مریدا تے فریدا ہزاری
اے بنو تے مملا تے پینہ تے پاری

ئی سکمن ، بھل تے شریاں سہانڑی
بھیں کتے گھل پئی ہے اندھی اندھاری

ری ہک الاواں تاں تھی ویندے کٹھے
وئی چنی کھڑے سوئیاں کئی چنی کھڑے وٹے
کنہاں وٹیاں مرچاں کنہاں وٹے اٹے
ج ہک کوڈ کتے بیا تھی گیا بٹے
یہ میڈی اولاد ہن یا الو دے پٹھے

عزیزاں جمیلاں تے رشیداں پیاری
میڈے کتے جن ہن تیڈے کتے بالے
او داجل دی کنی تباخیں دا تھالے
بۓ چوکھے جنڑیسیں توں گدرے تے کالے
کوئی چولا پٹکا تے کوئی ٹیک کوں پٹے
کوئی چلھ پیا پٹیندے کوئی کنی کوں چٹے
کنہاں وان کپیا کنہاں بھنی کھٹے
ودن منجھوں ننگے سارے گھنو گھٹے
بگھیندا وداں جھڑھے پۓ گن جنجالے
میڈی ابے اماں ڈاڈے دی مجالے
او داجل دی کنی تباخیں دا تھالے
بۓ چوکھے جنڑیسیں توں گدرے تے کالے

فقیر بخش تشی ڈیرہ نواب صاحب احمد پور شرقیہ دے واسی ہن۔ انھاں دے کلام اچ مزاح دا عنصر انتہائی
ںسولا ہئی۔ انہاں دیاں مزاحیہ نظماں اچ کتھائیں کتھائیں انگریزی لفظ وی اینویں فٹ ہن جیویں مندری اچ تھیوا
۔ تشی دیاں نظماں دے شعر ملاحظہ فرماؤ۔ پہلے غزل دے کجھ شعر:

تیڈے حسن دی ڈیکھ تے لائٹ
میڈی پریم دی گذری نائٹ
آل نائٹ میں خواب پۓ ڈٹھم
ہونٹھ غلابی تے رخ ہا وائٹ

☆☆☆☆☆☆☆

کیا تھی پیا جو کر گئیں اینڈ
میں نی بھلدا تیکوں فرینڈ

رہنداں روندا میں گاڈ بائی

سینڈ فوٹو اپنا ڈو میں

☆☆☆☆☆☆☆

روﻭے بیٹھی بلبل کالی
میکوں مارے باغ دے مالی

کیہڑا ایہو وسو لاٹھی
کیوں وو گوناگون گیاٹی

ایندے سر وچ ماری لاٹھی

خرم بہاول پوری دی وڈے مزاح گو شاعر ہن ۔ انہاں دی مزاح اعلیٰ درجے دی ہئی:

ہے ہے بڈھیپا آگیا
تن من سبھو کملا گیا

ڈند دی رہ گئی نہ ذات ہے
واہ حیات تھی گیا وات ہے

غوں غوں نکلدی بات ہے
کھنگ کھنگ تے سر چکرا گیا

ہے ہے بڈھیپا آگیا

سرائیکی دے صدارتی ایوارڈ یافتہ بزرگ شاعر مرحوم جانباز جتوئی دی شاعری وچ وی مزاحیہ شاعری دے نمونے ملدن ۔ پر انہاں دی نظم "جھلار" سرائیکی وسیب اچ مشہور ہے تے ضرب المثل بن گئی ہے ۔ ملاحظہ فرمائ

ھک بند:

بیڑ چٹ ہے نسار چٹ اے
تے لوٹیاں سودھی جھلار چٹ اے

ایں فانی جگ وچ وفانی لبھدا
حیا جو گولو حیانی لبھدا

حقیقی دارالشفانہ لبھدا
دوا جو گولو دوانی لبھدا

حکیم چٹ اے بیمار چٹ اے
تے لوٹیاں سودھی جھلار چٹ اے

موجی دی نظم "پیسہ" دولت دی صحیح صحیح عکاسی کریندی ہے ۔ ڈوں بند ملاحظہ تھیون

سب کجھ کر ڈکھیندی پیسہ
مان کوں مان ودھیندی پیسہ

بھرڑھے ہن صندوقاں ڈٹ
رات دے پوندن آنے پٹ

تارے پیا گنڑویندی پیسہ
سب کجھ کر ڈکھلیندی پیسہ

پیسہ ہے انسان دی شان | پیسے نال سڑیندے خان
بڈھڑیاں کوں پرنیندی پیسہ | سب کجھ کرڈ کھلیندی پیسہ

شاہد شاہ شاہد دی نظم " سانولی دا حلوہ " چسولی نظم ہے:

رانیں حلوہ پکائے سانولی | سارے گھر کوں رنجائے سانولی
کیتا ملواں چا حلوہ ہضم | بال روندے پٹیندے گئے سم
بکھائے کوں سمائے سانولی | سارے گھر کوں رنجائے سانولی
بیٹھی کیتی ھاں سنگی صبر | شالا تھیوے ملاں دی قبر
جئیں تیکوں روائے سانولی | سارے گھر کوں رنجائے سانولی
کرے شاہد ایہ مولا کریم | مرے ملاں کھانون یتیم
جہڑا حلوہ پکائے سانولی | سارے گھر کوں رنجائے سانولی

مکدی گالھ جو سرائیکی ادب وچ سرائیکی نثر لکھیندی تے شاعری تھیندی پئی ہے پر اینڈی اشاعتی رفتار بالکل مٹھی ہے جیکوں تیز ہوونا چاہیدا ہے

سرائیکی اکھان

بشیر احمد بھائیہ

اکھان آکھن مصدر کنوں نکلتے ۔ ایندا لفظی معنی ہے "آکھی ہوئی گالھ" اصطلاحی معنیاں وچ اکھان اوں قول قوں آکھیا ویندے جہڑا کہیں سیانے دے مونہوں اہجے موقعے تے نکلے جڈاں جو ہکو جہے عمل دا ہکو جیہاں نتیجہ ظاہر تھیندا ہووے ۔

انسان کوں حیاتی دے ہر موڑ تے تجربے حاصل تھیندن ۔ انھاں وچوں کجھ تجربیاں دا تعلق اوندی ذاتی تے کلھی حیاتی نال ہوندے تے کجھ تجربے انسان دی اجتماعی تے وسیبی زندگی نال تعلق رکھیندن ۔ ایہ اجتماعی تجربے دراصل اکھان دے بنن دا سبب بندن ۔ اکھان انسانی حیاتی دے تجربیاں کوں مختصر تے تھوڑے لفظاں وچ ظاہر کریندن ۔ ڈوجھے معنیاں وچ ایہ آکھیا ونج سگدے جو اکھان وچ انسانی تجربیاں تے مشاہدیاں کوں مرکزی حیثیت حاصل ہوندی اے ۔ ایہ انسانی تجربہ تے سوچ ای ہے جہڑی جو اکھان کوں فلسفے والے پاسے گھن ویندی ہے ۔ کیوں جو اکھان وچ ہک عام جہی گالھ تے سادہ جہی حکمت بہوں وڈے فلسفے دا درجہ رکھیندی اے ۔

اکھان دا ہک دلچسپ پہلو ایہ وی ہے جو ایہ ابلاغ دا سب کنوں ودھ مئوثر ذریعہ ہوندن ۔ بعضے ویلے کوئی گالھ جہڑی جو گھنٹے ڈوں گھنٹے بولن نال وی سمجھائی نی ونج سگدی ۔ اکھان دی صرف ہک نکے جہے جملے نال پوری طرحاں سمجھ آویندی ہے ۔ اکھان وچ حیاتی دے بارے وچ ہک سوچ ہوندی اے تے ایہ مفہوم دے اعتبار نال اپنی ذات وچ مکمل ہوندی اے ۔

اکھان دنیا دیاں زبانان وچ موجود ہوندن ۔ جنھاں کنوں کہیں علاقے، قوم یا وسیب دے رہن سہن، سینرھپ، سچائی، زبان دی مزاج، موسماں تے رتاں دی تبدیلی نال پوون والے اثرات، فصلاں تے میلیاں ٹھیلیاں دا حال، فارغ وقت دے شغل تے حیاتی دیاں دلچسپیاں دا پتہ لگدے ۔ اکھان کنوں ترمتیں دے مونہوں نکلتیاں گھربار دیاں گالھیں، حیاتی دے ڈکھ سکھ اچ جھک تے چنگائی مندائی، زناوریں دیاں عادتاں، مردیں تے ترمتیں دیاں ذاتی خصوصیتاں، رسماں، ریتاں، عادتاں، مزاج، اخلاقی قدرداں، تخلیقی صلاحیتاں، وہانے ویلے دی تاریخ، بزرگاں دے تجربے تے دناواں دی عقلمندی دا علم تھیندے ۔ ایندے علاوہ اکھان آون والے وقتاں کتے

وعظ نصیحت تے چنگیاں صلاحیں دی خبروی ڈیندن ۔ کجھ اکھان بھانویں جو مذہب دے راہیں کہیں زبان وچ آندن ول وی انھاں وچ اوں وسیب دا ثقافتی رنگ غالب رہندے ۔

کہیں وی زبان وچ اکھان دی اہمیت کنوں انکار نی کیتا ونج سگیندا ۔ ہر زبان دے ادب وچ سب کنوں اہم چیزاں اوں زبان دے اکھان ہوندن ۔ جھڑے جو اوں قوم دی دانش تے حکمت دا مظہر تے تہذیب' ثقافت تے معاشرت دا جیندا جاگدا ثبوت ہوندن ۔ صدیاں دے رہن سہن تے حاوی ہوون دے پاروں اکھان کہیں قوم دی زبان دا قدیم ترین نمونہ وی ہوندن کیوں جو انھاں دے اندر بزرگاں دے تجربیاں تے دانش وراں دی فکر ای جلوہ نی پئی ڈکھیندی ہوندی بلکہ الفاظ تے اسلوب وی محفوظ تھی تے نسل در نسل جاری تے ساری رہندن ۔ ایندے علاوہ عقل تے علم حاصل کرن کیتے ' سوچ سمجھ دیاں گالھیں دے سنجان کرن کیتے ' بھولے آدمی کوں سیانا تے سیانے کوں صاحب حکمت بناون کیتے انسان اپنی روز ڈیہاڑی دی بول چال وچ اکھان کوں بہوں زیادہ ورتیندے ۔ کیوں جو انھاں وچ حکمت تے مینھپ لکی ہوئی ہوندی اے ۔ اکھان ظاہری طور تے تاں ہک نکی جہی گالھ ہوندی اے پر ایندے معنی وڈے ڈونگھے تے رمز بھریلے ہوندن ۔

لکھن تے بولن وچ اکھان تے محاورے دا صحیح موقعے تے ورتاوا اوں زبان کوں سنگار تے سوہنا ' پرلطف تے مزیدار بنا ڈیندے تے سنن والے دے ذہن تے گوڑھا اثر پوندے ۔ اکھان نال سنگری پنگری لکھت تے گالھ مہاڑ اعلی زبان دانی تے اعلی انشاپردازی دا ہک بہوں سوہنا نمونہ ہوندے ۔ کیوں جو جھڑی فصاحت تے بلاغت کہیں زبان دے اکھان وچ پاتی ویندی اے او کہیں بئی بول چال وچ نہیں لبھدی ۔ سرائیکی اکھان بعضے ویلے تاں ہک نکے جہے جملے دی شکل وچ ہوندن پر ڈھیر سارے اکھان اہجے وی ہن جنھاں وچ شعری آہنگ پاتا ویندے یا او اپنی ذات وچ ہک مکمل شعر ہوندن ۔

سئیں ! دنیا وچ اہجاں کوئی وی انسان کوئینی جیندی کجھ بنھاں لوکاں نال سنگ سکاوت نہ ہووے ۔ ایں سنگ سکاوت تے رشتہ داریاں دے حوالے نال کجھ اکھان ملاحظہ فرماؤ ۔

☆ بھرا بھراویں دے ' چچڑ کانویں دے ☆ بوا بھتریجی ہکا ' لوک پرایا پھکا

☆ مادھی آپ د آپ ' بوا بھتریجی ہکا ذات

☆ اپنے مارتے چھاں تے سٹن ' اوپرے مارتے دھپ تے سٹن ☆ رت کوں اسیس تھیندی اے

☆ اپنا اپنا ہوندے غیر دا کیا وساہ ؟ ☆ پتر اتوہیں ' ڈکھ پچھو نہیں

ایہ سچ اے جو بندہ ہر گالھ وچ اپنے سکیں تے سکیں کوں غیراں دے مقابلے وچ ہمیش اہمیت ڈیندے پر بعضے ویلے ایہ سنگ سکاوت سکھ تے ارام ڈیون دی بجائے ڈکھ تے ارمان دا باعث وی بندی اے ۔ تاں انسان دے موہنوں بے اختیار ایں طرحاں دے اکھان نکلدن جو:

☆ آپت اچ کھاپت اے

☆ شریک ، متھے دی تیخ ، شریک لاون لیک

☆ شریک چنگے ہوندے تاں اللہ سئیں آپنے وی شریک بناوے ہا

☆ آپنیں وچ بھاہ ، تے اوپریں وچ ساہ

کجھ رشتے ناطے اہجے وی ہوندن جنھاں دی آپت وچ صلح صفائی تے پیار محبت نہ ہوون دے برابر ہوندی اے ۔ اہجے رشتہ دار ہک بئے کوں کھوریاں اکھیں نال ڈیہدن ۔ پر اہجے رشتیاں کنوں بغیر کوئی چارہ وی کوئینی ۔ انھاں کیتے کجھ اکھان ملاحظہ فرماؤ۔

☆ ننان ، چرخے دی کان

☆ سانڈھو گوانڈھی ، تاں کھلے سراندی

☆ نہ کر سس برائیاں ، متاں لہنی آپنیاں جائیاں

☆ کندھ کھاون جالے ، گھر اجاڑن سالے

☆ نونہہ بنی تاں سس نہ بھاندی ، سس بنی تاں نونہہ نہ بھاندی

سئیں ! وسیب وسیباں دے رل وسن نال بندے ۔ وسیباں دے آپت دے تعلق چنگے وی ہوندن تے مندے وی ۔ انھاں تعلقات بارے کجھ اکھان حاضر ہن ۔

☆ ہمسائے ماپیو جائے

☆ گنداپاڑا تے ہاں دا ساڑا

☆ یاراں نال بہاراں ، یاراں باجھ اجاڑاں

☆ یار اوہو جہڑا اوکھے ویلے پکڑے

☆ یاری لاون سوکھا ، نبھاون اوکھا

☆ راہ پیا جانے یا واہ پیا جانے

☆ گھاٹی یاری ، جان دا خطرہ

☆ کمینے دی یاری نت دی خواری

ساڈے ملک دی معیشت دا سب توں وڈا دارومدار رڑھ رہکی تے ہے ۔ ساڈے اکھان رڑھ رہکی بارے کجھ سونے سویں اصولاں کوں وی نشابر کریندن ۔ جیویں جو:

☆ جتی وہیسیں اتی گہیسیں

☆ واہی بادشہی ، نہ تھیوے تاں گل دی پھاہی

☆ ریڑ رہاون ، مغز کھپاون

☆ تھوڑی رہاتے جھل پلا

☆ جتی ہل ، اتی پھل

☆ جوں ویلی ، جوں سٹے تے زور

☆ اتم کھیتی ودھن وپار ، نیچ نوکری بھن خوار

☆ زمیندار ، درہھ دی پاڑ

☆ وصل پوہ دا' دنبہ روہ دا

زمیندار تے رہک اپنی رڑھ رہکی دے معاملے وچ ہمیشہ موسماں تے رتاں دے بدھل رہندن۔ پر فصل دے رہاون تے چاون دا موسم انج و انج ہوندے تے زمیندار موسماں دی تبدیلی دے اثرات کنوں پوری طرحاں باخبر رہندن۔ ایہ موسم تے رتاں رڑھ رہکی کنوں علاوہ وی انسانی حیاتی تے بہوں اثر پیندن۔ موسماں بارے کجھ اکھان پیش ان۔

☆ آیا وساکھ تے ودھ گئی ساکھ

☆ اہڑ کوں اکیں دا کھیروی سک ویندے

☆ وسے پوہ تے اٹھیں ڈھو

☆ چیتر وٹھا' ساون مٹھا

☆ وسے چیتر ان نہ ماوے کھیتر

☆ ساون وہاویں' کتیئے رہاویں' پوہ پلاویں' گھاٹا مول نہ چاویں

☆ ساون سیالا جمیا' کتیئے وڈا ہو' منگھر فوجاں چاڑھیاں' پوہ لڑائی ہو

☆ اسوں کتیئے ماہ نرالے' ڈینہاں دھپیں' راتیں پالے

دنیا وچ کوئی وی وسیب اہجاں کوئنی جتھاں امیری' غریبی تے معاشی ناہمواری دا ناں نشان ای نہ ہووے۔ ایں معاشی عدم مساوات کوں نشابر کرن کتے سرائیکی زبان وچ ڈھگ سارے اکھان ہن پے۔ جیویں جو:

☆ ما جنیندی پتر' بھاگ نہ ڈیندی ونڈ' کے چڑھن تازیاں' کے چھکیندے گنڈھ

☆ کوئی حال مست' کوئی مال مست۔ کوئی روٹی پھلکا دال مست

☆ ڈینہ بھلے تاں متروی بھلے

☆ ملک ماہی دا وسے' کوئی رووے تے کوئی ہسے

☆ غریب دی شالا ما نہ ویاوے

☆ غریب دا کوئی بانہہ بیلی نی ہوندا

☆ غریب دی مدی' ہک کھٹرلا ہئی تندی

☆ بھریے تھاں ول ول بھریندن

☆ پیسہ نہ پلے' ھار گھناں کہ چھلے

☆ پیٹ نہ پیاں روٹیاں' تے سبھے گالھیں کھوٹیاں

☆ جیندے گھر دانے' اوندے کملے وی سیانے

☆ گنڈھوں خالی تے رب دے سوالی

ایں معاشی عدم مساوات دا نتیجہ ایہ نکلدے جو کجھ لوک اپنی امیری تے ڈڈھپ دے زور نال آپ کنوں ہینڑیں تے کمزور لوکیں تے ظلم تے زیادتیاں کریندن۔ غریب شودے مقابلہ تاں نی کر سگدے۔ پر بے وس تھیندیں ہوئیں ٹھڈے شکارے ضرور بھریندن۔ تے انھاں دے مونہوں ایہو جے اکھان نکلدن۔

☆ ٹھلا حق نا حق بھلا مانس ☆ جیندے ہتھ ڈنگوری، منجھ ہوں ٹوری

☆ ڈاہڈے نال راہدی تاں کہیں من وچ شادی ؟ ☆ ڈاہڈے نال وپار تے ڈیندئیں گھندئیں سٹ

☆ ڈاہڈے تے پھر نہ آوے، ہینڑیں کوں لتاں مارے ☆ سئیں چور، دگے والے دا زور

☆ ڈاہڈا مارے تے رووَن ای نہ ڈیوے

زناوریں تے پکھیں دی انسان نال سنگت منڈھ قدیم کنوں جڑی آئی ہے۔ انسان انھاں دا شکار کھیڈدے، انھاں دا گوشت کھاندے۔ کجھ زناوریں دا کھیر پیندے، کجھ کنوں رڑھ رہکی دا کم گھندے۔ کجھ زناوریں کنوں سواری کرن تے سمان ڈھووَن دا کم گھندے۔ تے کجھ کوں اپنی حفاظت تے رکھوالی کیتے پلیندے۔ سرائیکی زبان وچ ڈھیر سارے اکھان اہجے ہن جہڑے ظاہرا تاں مختلف زناوریں دے حوالے نال ان۔ پر انھاں وچ انسان کیتے علم، عقل تے نصیحت دیاں گالھیں لکیاں ہوندن۔ جیویں جو:

☆ بکری رووے جند کوں، قصائی منگے مینجھ ☆ وہندے ڈاند کوں لکڑنی مرندی

☆ لیلا دھاریا ان کوں، ہتھوں چرے کپاہ ☆ لڑن سانھ، پٹیجن بوٹے

☆ بڈھی گھوڑی لال لغام ☆ مینہ کوں اپنی کالون نی نظردی

☆ اٹھ بولے، جال دی بو کڈھے ☆ گڈھاں کوں کیا سواد گلقند دا

☆ سیانا کاں وٹھ تے بہندے ☆ گنجی کبوتری محلیں وچ دیرے

☆ اشناک چیڑی دھنواکھ وچ آلھنا ☆ کاں کراڑ کتے تے، پت نہ آنی ستے تے

☆ بھاگا کتا سئیں پناوے ☆ کتے کنوں نہ ڈر، کتے دی کتائی کنوں ڈر

☆ پرائی لودھ وچ شالا کتا وی نہ ہووے ☆ کتا جتھ بہندے اوہو وی پچھ وتا تے بہندے

☆ بلی کوں اندھارا بھانوے ☆ بلی شینہ کوں پڑھایا، شینہ بلی کوں کھاون آیا

☆ بلی کوں چھیچھڑیں دے خواب ☆ مکوڑیں دے گھروں متام نی مکدا

☆ کویلی کوں چھمدن دی مار ☆ نانگیں دے بال نانگ ہوندن

☆ ہک مچھی گندی سارا جل گندا

دنیا دی ہر زبان وچ تربیت دی زبان کوں بنیادی اہمیت حاصل اے۔ ایں گالھوں ما بولی کوں ہی اصلی زبان سمجھیا ویندے۔ تربیت دی، زبان کنوں ادا تھیوَن والے اکھان زبان دے خالص تے کھرے ہووَن کوں ظاہر

کرن دے نال نال تربیت دی سوچ تے سچے جذبیاں کوں وی نشابر کریندن ۔ انھاں وچ کھل ' مذاق ' ٹوک تے طنز دے تیر تے نشتر وی ہوندن تے انسان دیاں کمنگیاں تے عیباں کوں نشابر کرن دے نال نال وعظ نصیحت دیاں گالھیں وی ہوندئن ۔ ایہو جیہے اکھان پہاکے ' ٹپے ' چٹکلے ' تک بندی تے ٹوک بازی دیاں ونکیاں وچ ونڈیے ونج سگیندن۔ سرائیکی زبان وچ ایہو جیہے اکھان اتنی زیادہ ہن جو انھاں دا کوئی انت شمار کوئنی ۔ کجھ اکھان حاضر ان ۔

☆ بٹھ رناں دی دوستی ' کھری جنھاں دی مت ☆ گالھیں پئی ' تے وسوں گئی

☆ رج رج رنی ' میکے نہ پنی ☆ نیڑے میکے نت خواری ' گھر نہ بھندی کرماں ماری

☆ سئیں دے من بھانی تاں کملی وی سیانی ☆ ہوچھی رن دی نتھ ' کڈیں کنیں کڈیں ہتھ

☆ ماگنجی ' ستارھاں اٹھ کنگھیں دے ☆ واہ میاں چاکری ' ڈڈھ بکھا گنجی آکڑی

☆ بانہ پڑھی تے پھانسی چڑھی ☆ اندھے اگوں روون اکھیں دا زیان

☆ اچاروں وڈے نانکے ' ڈکاروں وڈے اساں ☆ اٹھی آپ نہ سگے ڈوہ گوڈیاں تے

☆ شادی تے نال نہ نیون ' آکھے میڈا ٹلی والا اٹھ ☆ موئی نی تے آکڑی پئی اے

☆ نک نہ ناساں ادھ وچ بھساں ☆ پٹیا پہاڑ ' نکتا چوہا

سرائیکی وچ ڈھگ سارے اکھان اہجے وی ہن جنھاں وچ کہیں وی طرحاں دی ٹوک مذاق دی گالھ اصلوں نی ہوندی بلکہ ایہ نصیحت تے چنگی مت ڈیون والیاں سنجیدہ گالھیں ہوندن ۔ انھاں گالھیں تے عمل کرتے انسان اپنی حیاتی کوں نکھار تے سنوار سگدے ۔ جیویں جو:

☆ ساہ دا وساہ کوئنی ☆ سو ونجے پر ساہ نہ ونجے

☆ ڈھیر الاون ' قدر ونجاون ☆ ونڈ کھا تے ایمان پا

☆ کرجی تے کھنڈ کھیر پی ☆ تتے لوہے کوں ٹھڈے لوہے نال کٹیندے

☆ جھڑے ون تلے بہیں ' اوندی خیر منگ ☆ برے نال نہ رل ' نہ تاں برائی پوسیا گل

☆ جیندا پندھ نہ پوناں اوندا راہ کیا پچھناں ☆ جھیڑے رات ہووے پر وچھوڑے رات نہ ہووے

☆ جھکا' مول نہ کھاوے دھکا ☆ ٹھڈی ٹھڈی کھا' نہ پودی پھوکناں ' کولھوں کولھوں سڈ ' نہ پا

سئیں ! ایں ساری گالھ مہاڑ کنوں ایہ پتہ لگدے جو اکھان کہیں قوم دی ثقافتی ' تہذیبی ' مذہبی ' سماجی ' اخلاقی ' سیاسی ' جغرافیائی تے معاشی اقدار تے رجحانات دا وی پتہ ڈیندن تے انھاں کنوں کہیں وسیب دے رہن

سن ، طرز زندگی ، ماحول ، انفرادی تے اجتماعی سوچ دا وی پتہ لگدے تے اکھان ہک عام آدمی دے تجربے کنوں پورے وسیب دا تجربہ بن ویندے ۔ اکھان دی ساری رس اپنی دھرتی تے وسیب کنوں حاصل تھیندی اے ۔ کہیں زبان دے اکھان پڑھ تے ساکوں اوں زبان دے بولن والیاں تے اوندی دھرتی نال پوری طرح سونہہ رونہہ تھی ویندی اے ۔

مکدی گالھ ایہ جو اکھان ہک طرحاں دا آرسی شیشہ ہن جیندے وچ اساں کہیں قوم دی لحظہ لحظہ بندی جڑدی تے سنگردی سنوردی شکل ڈیکھ سگدے ہیں ۔ سرائیکی زبان دا ایہ شیشہ وی اپنے سونھپ دے لحاظ نال کہیں وی زبان دے شیش محل کنوں گھٹ کوئینی ۔ یا وت ایہ وی آکھ سگدوں جو اکھان ہک عطر ہے جہڑا ساڈیاں پچھلیاں نسلاں ساڈے کتے اپنے تجربیاں وچوں کڈھیندیاں آئن ۔ تے جیندی خوشبو نال ہن ساڈا وسیب مہکیا ہوئے ۔

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور — دیاں نویاں کتاباں

وِیورے

مصنف :۔ صدیق طاہر

علمی تے تحقیقی مضامین دا مجموعہ

مل 120 روپے

سرائیکی ادب دی چنگیر

مصنف :۔ پروفیسر دلشاد کلانچوی

علمی ادبی مضامین دا مجموعہ

مل 50 روپے

قطب تارا

سرائیکی دے مہاندرے شاعر

سئیں نقوی احمد پوری دا نواں مجموعہ کلام

مل 100 روپے

زمین اسمان

سئیں رحیم طلب دے

ڈرامیاں دا مجموعہ.

مل 50 روپے

ملن دا پتہ

سرائیکی ادبی مجلس۔ جھوک سرائیکی نزد رین بو سینما بہاول پور

دلشاد کلانچوی دی تصنیف "سرائیکی باغ بہاراں"

تبصرہ گل زیب حسن خاکوانی ۔ بہاول پور

ایں گالھ توں انکار ممکن نہیں کہ سرائیکی ادب دا تذکرہ دلشاد کلانچوی دے بغیر نامکمل ہے ۔ سرائیکی ادب دے تسے تے اجڑے بیابان کوں سئیں دلشاد کلانچوی نے اپنے خون جگر نال سیراب کیتے ۔ ہر جا سوہݨیں گل پھل لا کے باغ بہار کر ڈتے ۔ سئیں دلشاد کلانچوی دی ادبی خدمات دا یکسر احاطہ کوئی سوکھی گالھ نیں ۔ ہر ہر پہلو واسطے کتاباں دیاں کتاباں چھپ سگدن ۔ اج دا موضوع سئیں دلشاد کلانچوی دی نویں تصنیف "سرائیکی باغ بہاراں" بارے ہے ۔ دلشاد کلانچوی سئیں دی ایہ کتاب دراصل سرائیکی وسیب دی اہم اتے معلوماتی ڈائری دا درجہ رکھیندی ہے جیندے وچ سرائیکی ادیباں ' دانشوراں ' فنکاراں دے فن اتے خوبصورت تذکرے ' تبصرے تے مضامین اتے مشتمل ہے ۔ فریدیات سرائیکی ادب دا بہوں اہم وڈا حصہ ہے بلکہ ایکوں سرائیکی ادب دی اساس وی آکھیا ویندے۔ فریدیات وچ کلانچوی سئیں دی بے پناہ دلچسپی ازل توں ظاہر ہے۔ ایں موضوع اتے انہاں دے پرمغز ' معلوماتی ' خوبصورت مضامین 'خواجہ غلام فرید دے کلام وچ رجائیت دا پہلو تے تصوف تے خواجہ فرید دی شاعری وی شامل ہن ۔ سرائیکی باغ بہاراں وچ انہاں نامور اہل علم و دانش دے اتے وی مضامین شامل کیتے گئین جنہاں آپݨی زندگی کوں سرائیکی ادب واسطے وقف کر تے اتے ڈینہہ رات کم کر تے سرائیکی ادب کوں باغ و بہار کیتے ۔ انہاں وچ سرائیکی ادب دے نامور لکھاری تے محقق ظامی بہاولپوری اتے مضمون وی شامل ہے ۔ علاوہ ازیں سرائیکی ادب دے مہاندرے ادیباں وچ ڈاکٹر سلیم ملک ' ظفر لاشاری ' مسرت کلانچوی ' حفیظ خان تے بتول رحمانی دے فن اتے مضامین دی صورت وچ خوبصورت تبصرے موجود ہن ۔ مذہب اتے سئیں دلشاد کلانچوی دیاں ادبی خدمات قابل تحسین ہن ۔ سرائیکی وچ قرآن کریم دا ترجمہ ہک ایجھا لازوال کم ہے کہ جیندا نقش سرائیکی وچ تاقیامت ثبت راہسی ۔ ایندے علاوہ وی دلشاد کلانچوی نے سرائیکی وچ مذہب دے مختلف پہلواں اتے کم کیتے

سرائیکی وچ قرآنی ترجمے دے عنوان نال دلشاد کلانچوی سئیں دا معلوماتی تحقیقی مضمون سرائیکی باغ بہاراں وچ قابل ذکر ہے ۔ اتے ایندے علاوہ سب توں اہم مقالہ ہندی زبان اتے ہے ۔ لسانیات اتے کلانچوی سئیں دا کم آپݨی مثال آپ ہے ۔ ایں بارے او مسلسل کم وی کریندے ہین۔ ہندی زبان دا مقالہ دراصل روسی مصنف یو

اے سرنوف دی روسی زبان وچ لکھی ہوئی کتاب "ہندی زبان" دا دیباچہ ہے۔ ایں اہم کتاب دا انگریزی وچ ترجمہ 1970ء وچ مشہور ادیب ای ایچ سین نے کیتا۔ سئیں دلشاد کلانچوی نے ایکوں سرائیکی وچ ترجمہ کرتے سرائیکی باغ بہاراں دا خوبصورت حصہ بنائے۔ لسانیات اتے ایہ مقالہ اپنی اہمیت دا حامل ہے۔ 232 صفحیاں تے درگھی اہم معلوماتی مضامین اتے مشتمل سئیں دلشاد کلانچوی دی ایہ کتاب اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور دے زیراہتمام جھوک پبلشرز ملتان نے چھاپی ہے۔ خوبصورت ٹائٹل، آفسٹ پیپر تے معیاری اتے سوہنڑیں چھپائی نال ایہ کتاب 65 روپے وچ اکادمی سرائیکی ادب توں گھدی ونج سگیندی ہے۔ بلاشبہ سئیں دلشاد کلانچوی دیاں خوبصورت کتاباں وچوں ہک سرائیکی باغ بہاراں وی شامل ہے۔

کیڈے چنگے وسدے ہاسے

سید دین محمد شاہ

اساڈے زمانے ' پرانئیں وقتاں دی گالھ اے ' دکاناں تے لکھیا ہوندا ہا " ادھار مانگ کر شرمندہ نہ کریں " ۔ تے اج کل ' لکھیا ہوندے " ادھار مانگ کر شرمندہ نہ ہوں " ۔ اتھوں اندازہ لئو جو زمانہ کتنا بدل گئے ۔ کوئی تبدیلی جئیں تبدیلی اے ! اساکوں گلی کوچے وچ کوئی بزرگ آندا نظر آ ونجے ہا تاں اساں سر سٹ تے کندھی نال لگ کھڑے تھیندے ہاسے ۔ تے ہن ' اساڈا کہیں نینگر نال آمناں سامناں تھی ونجے تاں اساکوں خود آپڑاں منہ پھیرنا پوندے ۔

اساں ہئیں پرانئیں زمانے دے آدمی ' اج کجھ پرانئیں زمانے دیاں گالھیں کریسوں ۔ اج کل ہاڑ ساون دا موسم اے ' اے موسم پہلے وی آندے ہن ۔ امب ' پنڈ ' جموں دا موسم ' چھماہی نہراں وی تار متار ' تے جمعہ جمعہ ساونڑیاں مناونڑ دا رواج ہا ۔ چار آنے ' چھی آنے (۲۵ یا ۳۰ پیسے اج دے) پتی نال گزارہ تھی ویندا ہا ۔ بساں ' ویگناں تاں ہن کائناں ۔ سمان ٹانگیاں تے ' باقی سایکلاں ۔ ہک ہک سائیکل تے ترے ترے ' چار چار بیلی ۔ پچھو کیویں ؟ ڈو اگوں ڈنڈے تے ڈو پچھوں تے ہک چلاون والا ' جے اوکوں گدی نصیب تھی ونجے ۔ بھنے ترٹے سائیکل ' تے کچیاں پکیاں سلھاں والیاں سڑکاں ' کتھائیں ریت تے وڑے ' مٹی دھوڑ ۔

سجھ ابھرنڑ نال نہر تے پج گیا ۔ ونجنڑ نال ' کپڑے لٹکائے ککراں نال تے پانی وچ دھوو ۔ انتظام کرنڑ والے سب کنوں اہالھے ۔ او ٹانگے تے سمان چا تے پہلے دیرہ لئی بیٹھے ہوندے ہن ۔ حلوہ ' قلمہ تے لسی نال پہلے ٹھنگور لگ گیا ' تے ول چکڑ گارا مل تے پانی وچ ۔

اوں زمانے سارے ہندوستان وچ اتوار دی ہفتہ وار چھٹی تھیندی ہئی پر ریاست بہاول پور وچ جمعہ دے ڈینہہ ۔ ہیں کتے جمعے ساونڑیاں دی بہار ہوندی ہئی ۔ ہک ہک ٹھوکر تے کئی کئی ٹولیاں ۔ درختاں تے کپڑے زمین تے دریاں وچھا تے عمر دے فرق نال ہر کوئی آپڑیں آپڑیں شغل وچ مست ۔ وڈے ہک ڈو ٹبیاں مار تے کہیں گھاٹی چھاں تلے تاش کڈھ تے بہہ گئے ۔ کتھائیں شطرنج دی بازی ' خوب شرطاں ' کھل ہس تے رونقاں ۔ جے اوں ویلے کوئی باندھی لنگھدا نظر آوے ہا تاں اوندی خیر کائیناں ہئی ۔ ہک شور تھیوے ہا ' تے پتہ

ایہو لگے ہا جو نینگر کپڑیاں سودا پانی وچ ۔ اوندے لتاں باہاں مارݨ تے منتاں ترلے کرن دا نظارہ مزہ ڈیندا ہا ۔ پر سئیں کون سنّے ۔ بعد وچ بھانویں اوں کنوں معافی چا منگی ' اوندے کپڑے سکائے ' کھوایا پلایا ' اوندی ماچس سگرٹ دا انتظام کیتا ' اوکوں منا گدا ۔

وڈے بزرگ آپڑیں نکے بالاں کوں چھوٹی کسی وچ دھوا کھڈا تے باہر نکلے تاں سمجھ گھنو جو ہن وقفہ اے ۔ ریڈیو ' ٹیپ ریکارڈر تاں ہن کائیناں نہ ڈسکو ڈانس ہن پر اساں تفریح کیتے آپڑیں گاوݨ وجاوݨ والے دوستاں کوں ضرور نال گھن ٹردے ہاسے ۔ طبلہ ' ہارمونیم دے انتظام نال چرچا رہندا ہا ۔ اساڈے عزیز ' بھرا خالد قریشی سئیں دا وڈا ہو کا سکہ ہا ۔ انھاں دی موجودگی کہیں ساونی دے وقار تے معتبری دی نشانی ہئی ---۔ آہا ۔ امب بیٹھے چوپے تے غزلاں ' کافیاں بیٹھے سنڑیاں ۔ ایہو سلسلہ ڈوپہراں تک چلدا ہا ۔ نہ غم روزگار ' نہ غم زمانہ ۔

انتظام کرن والے وی عجیب مخلص لوک ہن ۔ تتی ڈوپہراں کوں نال دی وستی وچ تنور ودے گلیندن تے روٹیاں ودے پکویندن ۔ اساکوں تاں بس ایہو ہوکا سنڑیجے ہا' بھئی ٹکر تیار اے '۔بل بل تے باندھے ونجو ۔ ول سئیں ----۔ پلا ' ڈکر گوشت کریلے 'تنوری روٹیاں ' جوڑے تے امب ۔ قلمی امباں کوں سہارن پوری امب سڈیندے ہاسے ۔ پر او صرف امیراں دا کھاج ہا ۔ باقی سب پاسے کاٹھیا ۔ باٹیاں ' ٹباں وچ پئے ہوئے تخمی امباں دی کیا بات ہئی ۔ جو کجھ کھاؤ ' جتنا کھاؤ ہضم ۔ پانی وچ ہک ہئے کوں مارو ' کھسو ----- بھانویں دھی دھی کھیڈو ۔

بس پچھاویں ڈھلے تے کپڑے چھنڈ کیجن لگ پئے ۔ وڈیاں بزرگاں نے شور مچایا ' دھڑکے ڈے ڈے تے بالاں کوں کسی وچوں کڈھیا ۔ اکھیں رتیاں لال بیرے ۔ چیک چیک تے سنگھ بیٹھا ہویا ۔ کوئی پیر وچوں کنڈا بیٹھا کڈھیندے تے کوئی آپڑیں جُتی ' بنیں ودا گلیندے ۔

چھیکڑ وچ قلفا یا باداماں دی ٹھڈائی تے امباں دا آخری پور ' اے ایٹم تاں ساونی دی جان ہن ۔ کہیں آکھیا جو یار ' اللہ ڈتا کائینی ----۔ بھئی ' اللہ ڈتا کڈے گیا ؟ ٹھڈائی پیوے ہا ۔ کہیں ڈسایا جو ڈتن دے سائیکل دی ہوا نکل گئی اے ۔ او پمپ ودا گلیندے ------ تے اے سب نظارے چار آنیاں وچ ! ول پچھے ----- اللہ سئیں تے دولا بادشاہ دے ناں دا نعرہ مار تے واپس ۔ تھکے ترٹے ' یار گھلیندے آندن ۔ جے کتھائیں جھڑ دی ککری اسمان تے ہووے تاں نندراں آونجن !!! (باقی ول)

غزل

پروفیسر مظہر مسعود

دل اساڈا ہا اندر دردیں دا انبار پرایا ہا
جیندا سیک اساکوں کھا گے او انگار پرایا ہا

سانجھ ونڈاون دا وقت آیا تاں ساکوں معلوم تھیا
اساں محض ونگاری ہاسے کاروبار پرایا ہا

بڈدے پور اشاریں نال کنارے کوں رو داد سنائی
بیڑی بے عیبی ہائی ساڈی ' بیڑی دار پرایا ہا

دل مسعود منیندا کینی دل کوں کیویں سمجھاواں
او تل ملک بگانی ہاوی او رخسار پرایا ہا

یاری دے عنار نہ ڈتا رستہ اتنا ڈیکھن دا
ساڈے یار دے ہتھاں وچ قاتل ہتھیار پرایا ہا

غزل

پروفیسر قاسم جلال

محروم اثر توں ول ارداس نہ تھی ونجے

ایں در توں وی رد میڈی درخاس نہ تھی ونجے

احسان جے کیتی تاں جنوا نہ کھڑا ول ول

مفلس کوں غریبی دا احساس نہ تھی ونجے

حسدی دی وی کیا سوچ اے ہر جاتے ایہا ڈر ہس

میں فیل نہ تھی پوواں ' او پاس نہ تھی ونجے

جے کر ایویں ودھدی گئی پیشی دی تریک اگوں

انصاف توں فریادی بے آس نہ تھی ونجے

گزران کتے توڑے پیسے وی ضروری ہن

جذبہ اے کماون دا ہبڑاس نہ تھی ونجے

ڈینہ رات جلال ایہا شیطان دی کوشش ہے

لوکاں کوں برائی دا احساس نہ تھی ونجے

غزل

حسن عباسی

اساں لوک نمانے کوئی نہ جانے

ساڈے روگ پرانے کوئی نہ جانے

سکے ٹوبھے خالی تھیاں جھوکاں

سنجے ڈسدن بھانے کوئی نہ جانے

ساڈی سیت وچہ تتی ریت دے ٹبے

بوئیاں پھوگ تے لانے کوئی نہ جانے

ساول رت دی تانگھ تنگھیدے ساڈے

سارے خواب کمانے کوئی نہ جانے

ڈٹھیاں ڈٹھیاں کندھیاں ٹھڈے چلہے

مک گئے گھر دے دانے کوئی نہ جانے

پیر حسن ہے کوٹ مٹھن دا ساڈا

ساکوں ایہو مان اے کوئی نہ جانے۔

غزل

ارشد خامر

ٹڈی تاڑ اج ایویں رہندی اے تیڈی تانگ ساون وچ
گولیندا ہے جیویں دشمن کوں کالا ناگ ساون وچ
ایویں لڈدا کھڑا ہے وسدے ہوئے مینہہ وچ ٹڈا کوٹھا
جیویں اندھے دے ہتھوں کھس گھنے کوئی ڈانگ ساون وچ
ھکے مہینہ وچ دھویندے گو چڑھسے ہوئے لیپ پوچیاں دے
نکل آئے ھن. سبھے کندھاں دے لکے داغ ساون وچ
شہیداں دے جیویں سینے اتے زخماں دے پھُکھ ہونون
ایویں ڈسدی ہے دیواریں اتے چترانگ ساون وچ
وچھا تے ہیٹھ پیراں دے مصلی پیاسی دھرتی دا
میں ڈیندا رہ گیاں خامر تریہہ دی بانگ ساون وچ

غزل

مشتاق تنویر

نہ خواہش نیندر دی میکوں نہ حسرت ہے

میکوں تاں اپنی اکھیں دی ضرورت ہے

میں ڈرداں ہاں کڈھیں خود کوں نہ بھل ونجاں

میکوں ہر گالھ بھل ونجن دی عادت ہے

وفاواں دا منافع تاں نمی منگداں

ولا ڈے میکوں اتنی جتنی لاگت ہے

میکوں چکر نہ ڈے سب کجھ سمجھداں ہاں

فسانا کتنا ہے کتنی حقیقت ہے

سوا درداں تے مونجھاں دے تو کیا ڈتے

میں ساری عمراں کیتی تیڈی خدمت ہے

چمن دیوچ ہے کیوں کرلاٹ پکھیاں دا

ذرا تنویر ڈیکھوں کیا مصیبت ہے

غزل

نذیر احمد فریدی

کے تائیں پگھراں دے ٹھاڈھل نال ٹھاروں زندگی
جسم دی چھاں دے تلے کے تئیں گذاروں زندگی
کلھ میں اوں ان من کوں پہلی وار منوائے میں جو ہن
جو وی باقی بچ گئی ہے رل گذاروں زندگی
زندگی نعمت ہے رب سائیں دی وکاؤ مال نی
دل سمجھدے ونج تے گھن آساں میں شارھوں زندگی
وقت مکلاوے دے توڑا تو جے رسا روہئس
موت کولوں کھس گھدی ہم تیڈے پاروں زندگی
جیرھلے وی موت میں دوں منہ کریندی ہے نذیر
او وچھا ڈیندا ہے میڈے آروھوں بارھوں زندگی

غزل

اثر گیلانی (بھکر)

بدلے گھن گئے کھڑے پاسے ہک بئے کوں
ڈیہدے رہ گے لوک پیاسے ہک بئے کوں

ساڈے پیار پرم دی ویری ہے دنیا
انگلیں بھن سمجھیندے ہاسے ہک بئے کوں

اساں رسم رواجاں دے ہتھ قیدی ہیں
پر ایہ گالھ ڈسیندے ناسے ہک بئے کوں

کھو دے پڑ تے 'توتاں تلے' یاد ہوی
ڈکھڑے شعر سڑیندے ہاسے ہک بئے کوں

ہک بئے کول وچھڑدے ہاسے گیلانی
کوڑے ڈے کے روز دلاسے ہک بئے کوں

تیڈے من اچ میں ای وساں

بہار النساء بہار

ناں توں جانے : ناں میں جاناں

توں ایں کون : میں ہاں کون

اکھیں نے کجھ آکھیا تیکوں

اکھیں نے کجھ آکھیا میکوں

کیتی نہ کجھ منوؤں بات

انجھ نہ تیں توں میڈی ذات

تیکوں ڈیکھ کے ایویں لگیا

جیویں چن چکور کو لبھیا

تیڈا میڈا ابدی رشتہ

تیڈا میڈا ازلی رشتہ

صدیاں توں جو سندے رہے ہاں

صدیاں توں جو ڈیدھے رہے ہاں

اج وی انویں راہندے پئے ہاں

اج وی ڈکھ او ساہندے پئے ہاں

اج وی خوف ہے میڈے اندر

اج وی ہنجوں بنے سمندر

اج وی کچ جئیں سدھراں چور

اج وی ہجر دی اڈدی دھوڑ

اج وی میں انویں مجبور

اج وی توں ایں میں توں دور

اج وی میڈی گول اچ توں

اج وی میڈے بول اچ توں

اج وی توں میں توں نہ پچھیں

اج وی میں تیکوں نہ ڈساں

تیڈے من اچ میں ای وساں

ناں توں جانے : ناں میں جاناں

توں ایں کون : میں ہاں کون

صابر چشتی

دیگر پچھوں سارے درشن

ہودنوں راہندے ویندن

سورج پیڑی پکھنوں اپنے

آپ اچ چھاہندے ویندن

سپیں مانگ لڑھدا ویندے

نانگ ان واہندے ویندن

ایں توں پیلھے دریا اپنیاں

مچھیاں آپ مکاون

تار سمندریں وسدیاں جھوکاں

کال کریہہ کرلاون

ایں توں پیلھے دیہہ اتھارے

شام سیانی تھیوے

پار اروار کوں وین ولاوے

بھوئیں مسمانی تھیوے

اساں وی اپنے تھیاں سودھے

پریم پتھاری جوڑوں

ایہ کیندا بال اے

خورشید بخاری

ایہ کیندا بال اے ؟

جو جیندے مکھڑے تے زندگی دی بہار کائینی

ایہ کیندے اکھیں وِلھوراے ؟

جیندے نصیب پیو ماء دا پیار کائینی

ایہ کیندی قسمت دا پھل ھے ؟

جیرھا اداس لگدے ' کمانڑاں لگدے

ایہ مونجھا ماندا تے روندا کھاندا

تے شکلوں اصلوں نمانڑاں لگدے

کہیں دا ھتھ ایندے سر تے کائینی

ایہ کیوں مزوری کریندا بیٹھے ؟

ایہ کیندی پالش کریندا بیٹھے ایہ کیندے کپڑے دھویندا بیٹھے

نہ کچھ بستہ نہ ہتھ تختی

تے چھیڑ بکریاں دی چھیڑی ویندے

نہ گل دا چولا نہ پیریں جتی

ایہ پیریں پینڈے نبیڑی ویندے

میں ڈٹھی بیٹھاں میں جاتی بیٹھاں

میں سمجھی بیٹھاں سنجاتی بیٹھاں

ایہ میڈی دھرتی دا لال ہوسی

ایہ میڈی دھرتی دا بال ہوسی

ایکوں ءِ ج تیں کوئی بہارا
نہ گوکا نہ سوک چھوہارا
ناں لگیا تے ناں کہیں پکھیا
نہ کہیں کھادھا نہ کوئی پکھیا
نہ ہس پتر نہ لڑ دا ناں ہے
نا تاں ایندی گھاٹی چھاں ہے
جے کوئی پاندھی سہی چا کڈھے
ہاں کلیجے کرے ٹھڈے
پر جیرھا وی ایتھوں آندے
جیرھا رستہ گولن چاندھے
ھیکوں ڈیکھ تے راہ گولیندے
گول تے رستہ گھر پج ویندے
ایں ءِ ج تائیں کہیں وی پاندھی کوں
رلدے کھلدے راہ راندھی کوں
سنج بردے وچ رلن نی ڈتا
رستہ کہیں کوں بھلن نی ڈتا
اے ھے بکھدا لاٹ منارا
اندھے راہ دا قطبی تارا
چنیساں دے وچ چنے پانون
رلیاں ھویاں کوں راہ لانون
اے وت جگری یار دا دم اے
اے وی تاں ھک وڈا کم اے

کلھی کھجی

نذیر احمد فریدی ۔ کامرس کالج لودھراں

سر تے پیلا بوچھن پاتے

سنج بردی ھک چندری جاتے

ریت دے گھر وچ کلھی کھجی

سکی تے ان پھلی کھجی

ٹوشی توڑیں منڈھ توں لاتے

بتھی تھی تے رنگ بدلاتے

تتی دھپ کوں جان تے مل تے

بارھوں سک تے اندروں گل تے

اوڈدی ریت کوں سروچ پاوے

نہ ھمبھڑے تے نہ پھل چاوے

ریت سمندر ایندے بارھوں

ٹبے ایندے سروں تاروں

اکھیں چونبھ نظارے تھوہے

زہری قہری تیز گندوھے

ڈمبرے گلدے گلدے ڈھ گئے

کئی پلو چھڑیاں دے لہہ گئے

بکھ ترھ جھل جھل منڈھ وی مر گئے

گاچے کھجی دے وچ مر گئے

ھک ھک کھمبڑا سک سک ڈھاوے

سال پسالی دھون پئی لاوھے

سرائیکی ادبی مجلس (رجسٹرڈ) بہاول پور دی خدمات دا جائزہ

قادر مصطفےٰ خاں

سرائیکی زبان پاکستان دے تقریباً ڈو کروڑ لوکاں دی زندہ زبان ہے۔ تے ایں زبان دے ادب دا سرمایہ وی بے بہا ہے اتے ایں حقیقت توں وی انکار نیں کیتا ونج سگیندا جو کہیں وی زبان تے اوندے ادب دی ترقی تے ترویج کیتے اوندی اشاعت بہوں ای ضروری ہے اتے اشاعت دے کم کیتے انجمناں تے ادبی مجلساں ہی بنیادی کردار ادا کریندن۔

قلب پاکستان بہاول پور کوں جتھاں بئے ڈھیر سارے اعزازات رکھن دا شرف حاصل ہے اتھاں بہاول پور کوں اے وی اعزاز حاصل ہے جو ہند سندھ دیاں زباناں دے ون دی پاڑ مٹھڑی بولی جیکوں مختلف علاقیاں وچ انھاں علاقیاں دے ناںواں دی نسبت نال ناں ڈتا ویندا ہا جیویں جو ملتان وچ ملتانی ' ریاست بہاول پور وچ ریاستی ' ابھے وچ ابھیچڑی ' لمے وچ لموچڑی تے اچ وچ اچی وغیرہ آکھیا ویندا ہا' کوں "سرائیکی" دے سانجھے ناں تے متفق کرن کیتے پورے سرائیکی وسیب دی پہلی وڈی ادبی تنظیم "سرائیکی ادبی مجلس" قائم کیتی گئی۔

انویہویں صدی دی چھیویں دہائی وچ صدیاں توں بولی ونجن والی ایں زبان دے وارثاں دی سوچ بیدار تھئی تے ایکوں "سرائیکی" ناں ڈے ڈتا گیا تے ول ایں گالھ دی ضرورت محسوس تھئی کہ کوئی ہک ایہو جیہا پلیٹ فارم ہووے جتھاں شاعر تے ادیب کٹھے تھی سگن۔ جتھوں سرائیکی زبان دے کھنڈرے پنڈرے ادب کوں کٹھا کر تے شائع کیتا ونجے تاں جو زبان کوں فروغ ملے تے لوکاں وچ لکھن پڑھن دا شعور پیدا تھیوے۔

انھاں گالھیں کوں محسوس کریندے ہوئے برگیڈیر سید نذیر علی شاہ مرحوم نے ۱۵ اگست ۱۹۶۴ء کوں سرائیکی وسیب دی سب توں پہلی وڈی تنظیم "سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور" قائم کیتی۔ اے مجلس چار رکنی ہائی۔ ایندے پہلے صدر او خود ہن تے پہلی مجلس انتظامیہ وچ محمد دین بشیر ' بشیر احمد ظامی تے صدیق احمد طاہر دے اسمائے گرامی شامل ہن۔ مجلس نے آئینی ' غیر سیاسی تے خالص علمی ادبی حیثیت دے تحفظ کیتے ایندا آئین ۱۰ اکتوبر ۱۹۶۴ء کوں حکومت کنوں منظور کرایا۔ ایندا پہلا دفتر امینہ بلڈنگ (سید نذیر علی شاہ دی کوٹھی دا ہک کمرہ) فوجی وستی بہاول پور وچ ہا۔ اگست ۱۹۶۸ء وچ اے دفتر فوجی وستی کنوں سینما چوک دے نزدیک "مکتبہ سرائیکی" دے ناں نال اے سوچ تے منتقل کیتا گیا جو فوجی وستی شہر کنوں پرے لگدی ہائی تے لوک زیادہ تعداد وچ اتھاں نہ

بچ سگدے ہن ۔ اتے ول سال ۱۹۷۱ء وچ ایندے دفتر کوں "چوک سرائیکی عقب رینبو سینما" ایندی آپڑیں چھی کنال زمین وچ منتقل کر ڈتا گیا جیہڑی جو سرائیکی ادبی مجلس دے ہک ممبر سیٹھ محمد عبید الرحمن دی تحریک امپروومنٹ ٹرسٹ بہاول پور دے سئیں محمد حامد نے اوں وقت دے کمشنر میر عجم خاں دی سفارش تے ڈتی ہائی تے ایں سارے عمل وچ ریٹائرڈ برگیڈیر سید نذیر علی شاہ دیاں کوششاں کوں نظرانداز نیں کیتا ونج سگیندا۔

میر عجم خاں کمشنر بہاول پور سرائیکی ادبی مجلس دیاں قومی سطحاں دیاں تقریباں کنوں اتنے متاثر تھئے کہ انھاں نے حکومت پنجاب کوں سفارش کیتی کہ ایں مجلس کوں سالانہ گرانٹ ڈتی ونجے ۔ چنانچہ پہلی واری سال ۱۹۷۱ء وچ حکومت پنجاب دی طرفوں ایں مجلس کوں ڈہ ہزار روپے دی گرانٹ ڈتی گئی ۔ جیندے وچوں کجھ رقم پلاٹ دی درستی تے خرچ کیتی گئی تے کجھ وچوں ہک کمرہ تے اسٹیج بنوایا گیا تے ول ایندا باقاعدہ افتتاح نویں آنون والے کمشنر بہاول پور سئیں ضیاء الدین نے کیتا اتے ڈوجھے کمرے دی تعمیر ۱۹۷۳ء وچ تھئی جیکوں لائبریری دے طور تے استعمال کیتا گیاتے جتھاں ہن وی لائبریری موجود ہے ۔

کہیں وی تحریک کوں کامیاب کرن کیتے تے کہیں وی انجمن تے مجلس دی گاڈی کوں چلاون کیتے ڈو بھیتیاں دی ضرورت ہوندی ہے ۔ ہک بھیتا اوندی قیادت ہوندی ہے تے ڈوجھا بھیتا سرمایہ ہوندے ۔ پر اگر قیادت بااعتماد ہووے ، مخلص ہووے ۔ اخوت ، محبت تے بھائی چارے دے فضا وچ اگوں ودھن دا سچا جذبہ رکھیندی ہووے تاں ول سفر دیاں مشکلاں خود بخود آسان تھی ویندن ۔ کٹھے تریسے دی سوچ توں بالاتر تھی تے پیٹ تے پتھر بدھ کرائیں منزل آلے پاسے رواں رہندی ہے ۔ ایہو حال سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دا ہا۔ ایں نے میر کارواں برگیڈیر سید نذیر علی شاہ دی قیادت وچ آپنی مدد آپ دے تحت آپڑیں سفر کوں جاری رکھیا۔ شاہ صاحب نے آپڑیں آپ کوں سرائیکی ادبی مجلس کیتے وقف کر ڈتا تے ایندی ترقی تے بقا کیتے ڈینہ رات ہک کر ڈتا ۔ انھاں نے اوں ویلے دے وڈے وڈے ادیباں تے شاعراں کوں ایں سرائیکی ادب پرور مجلس وچ شامل کیتا۔ او ہر ہک کول ٹر ویندے تے اوکوں سرائیکی ادبی مجلس وچ شامل تھیون دی دعوت ڈیندے ۔ ایں مجلس دی مالی معاونت پہلے او خود کریندے تے ول یار دوستاں کنوں مدد گھندے ۔ تقریبا ۹ ۔ ۱۰ سالاں تک اے سلسلہ جاری رہیا تے ول اللہ نے سن گدی ۔ میر عجم خاں جیہاں ادب دوست تے محب وطن کمشنر آگیا جئیں نہ صرف ایندے کیتے سرکاری گرانٹ منظور کرا ڈتی بلکہ ہک قطعہ اراضی وی گھن ڈتا جیندے کیتے سرائیکی وسیب شکرگذار ہے ۔ پچھلے ڈینھاں ایں جاتے "فرید ہال" دی تعمیر دے سلسلے وچ لوکل گورنمنٹ نے ہک منصوبہ وی تیار کیتا

ہا۔ نقشے خاکے، تخمینے سبھو کجھ تیار تھی گیا ہا پر پتہ نیں کیوں اے معاملہ ٹھپ تھی گئے ۔ شاید تساں بہتر جاندے ہوو و ۔

گزشتہ بتری (۳۲) سالاں کنوں سرائیکی ادبی مجلس (رجسٹرڈ) بہاول پور مذاکرے، مباحثے، جلسے، کانفرنساں، نمائشاں تے مشاعرے وغیرہ کراتے اتے معیاری کتاباں شائع کرتے علم و ادب تے ثقافت دی خدمت کریندی پئی ہے ۔ اے مجلس تقریباً ۷۰ دے قریب معیاری کتاباں شائع کرن دا اعزاز رکھیندی ہے اتے ایندیاں شائع شدہ کتاباں وچوں ڈاکٹر نصراللہ خاں ناصر دی "اجرک"، پروفیسر ڈاکٹر سلیم ملک دی "جھلار" تے جانباز جتوئی دی "ارداساں" کوں صدارتی ایوارڈ نال وی نوازیا گئے ۔ ایں مجلس کوں اے وی اعزاز حاصل ہے جو ایں نے سرائیکی زبان دا سب توں پہلا رسالہ "سہ ماہی سرائیکی" جون ۱۹۶۵ء وچ بریگیڈیر سید نذیر علی شاہ دی ادارت وچ کڈھیا۔ کیوں جو بئے رسالے جیویں جو "سرائیکی ادب" ملتان (۱۹۷۱ء)، "سرائیکی" بہاولپور، "فرید رنگ" ڈیرہ غازی خاں، "اختر" ملتان، "سنیہا" مظفر گڑھ، "سوجھلا" بھٹہ واہن، "سانول" لاہور، "سچار" کراچی، "روہی" کر، آواز" خان پور، "جھوک" خان پور۔ ملتان وغیرہ ایندے بعد وچ شائع تھیئن ۔

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی خدمات دا اعتراف کریندے ہوئے مؤرخہ ۸ فروری ۱۹۶۹ء کوں جناب محمد حامد صاحب ڈپٹی کمشنر بہاول پور لکھدن :

> "سرائیکی ادب کے فروغ اور پرورش کے لیے سرائیکی ادبی مجلس کی کوششیں نہایت قابل قدر ہیں ۔ سرائیکی کے قیام اور کلاسیکی شاہکاروں کا تحفظ اور ان کی اشاعت اور موجودہ دور کے لکھنے والوں کی قدردانی اور دستگیری اس علاقے اور اس کے تمدن کی بیش قیمت خدمات ہیں ۔ اللہ تعالیٰ سے دعا ہے کہ وہ کارپردازان سرائیکی ادبی مجلس کی اس کارخیر میں برکت دے اور انہیں مزید ہمت و استقامت دے ۔"

جناب علی ذوالقرنین صاحب ڈپٹی کمشنر بہاول پور ٦ مارچ ۱۹۷۴ء کوں آپڑیں رائے دا اظہار ایں کریندن :۔

> "علاقائی زبانوں کی ترقی و ترویج کو ملکی سالمیت اور یک جہتی کے لیے خطرہ سمجھنا صحیح انداز فکر نہیں ـــ بلکہ علاقائی زبانوں کو ذریعہ اظہار بنا کر قومی مقاصد بہتر طور پر حاصل کیے جاسکتے ہیں ۔

سرائیکی زبان کا گراں قدر سرمایہ ابھی تک منظر عام پر نہیں آیا اور سرائیکی ادبی مجلس اسی کے لیے مستعدی سے کوشاں ہے۔ میری دعا ہے کہ خداوند تعالیٰ انہیں اغراض و مقاصد کے حصول میں کامیابی سے ہمکنار کرے (آمین)۔"

سرائیکی ادبی مجلس ہک خالص ادبی تے ثقافتی تنظیم ہے۔ لسانی تفرقے تے علاقائی نفرت توں پاک ہے۔ ایں واسطے جائز مقاصد دے حصول کیتے ایندیاں کوششاں کوں پذیرائی ملدی ہے۔ ٹی وی تے ہفتہ وار سرائیکی نشریات تے اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور وچ ایم اے سرائیکی کلاس دا اجراء ایندی کارکردگی دی اعلیٰ مثال ہے۔ حکومت پنجاب، محکمہ اطلاعات، ثقافت و امور جوانان دے سیکرٹری جناب بدرالاسلام دا پیغام ایں سلسلے وچ ہک سند دی حیثیت رکھیندے:۔

"یہ جان کر بے انتہا مسرت ہوئی ہے کہ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور لسانی تفرقہ بازی یا علاقائی منافرت سے بالاتر، غیرسیاسی ادارے کی حیثیت سے ادب و ثقافت کی خدمت کر رہی ہے۔

ہر خطے کا اپنا حسب ہوتا ہے اور وسیع سرائیکی خطے کی تہذیب اور مزاج سے دیگر علاقوں کو متعارف کرانے کے لیے مجلس نے جس طرح ذمہ داری سنبھالی ہے وہ مبارک باد کی مستحق ہے۔ اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور سے ایم اے سرائیکی کورس کے اجراء اور لاہور ٹی وی سٹیشن سے ہفتہ وار سرائیکی نشریات مجلس کی موثر کارکردگی کی اعلیٰ مثال ہے۔

یہ حقیقت ہے کہ علاقائی سطح پر مقامی زبان و ادب کے فروغ سے ملکی سطح پر قومی زبان و ادب کو تقویت ملتی ہے۔ قومی تصور کے اس مقصد کے حصول کے لیے سید دین محمد شاہ، صدر سرائیکی ادبی مجلس کی مساعی قابل ستائش ہیں۔"

سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی نگران کونسل تے مجلس انتظامیہ دے سارے عہدیدار اعزازی طور تے

کم کریندن ایندے مقابلے وچ سندھی ادبی بورڈ تے پنجابی ادبی بورڈ وچ تنخواہ دار ملازم ہن تے اے ادارے خالصتا سرکاری گرانٹاں تے چلدے پئین اتے انہاں دے مقابلے وچ حکومت پنجاب (محکمہ اطلاعات' ثقافت تے امور جوانان) تے مرکز (اکادمی ادبیات پاکستان - اسلام آباد) کنوں سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور کوں ملن والی گرانٹ اٹے وچ لون برابر ہے لیکن ایندی کارکردگی نہایت ہی شاندار ہے کیوں جو سرائیکی ادبی مجلس نہ صرف کتاباں چھپیندی ہے بلکہ علمی ادبی تے ثقافتی تقریبات دی علاوہ قومی' ملی تے مذہبی تہواراں تے وی تقریبات دا اہتمام کریندی ہے تے اے اخراجات ذاتی بھج دھرک تے ضلع کونسل بہاولپور دی مالی اعانت نال پورے تھیندن تے ایں طرحاں سرائیکی ادبی مجلس ہر سہ محکمیاں دی شکرگذار ہے کہ انہاں دیاں ڈتیاں ہویاں گرانٹاں نال علمی 'ادبی' تحقیقی' تنقیدی' تاریخی تے ثقافتی کم تھیندا پئے تے انہاں گرانٹاں دا اے جائز مصرف ہے۔

مالی سال ۹۶-۱۹۹۵ء وچ وی حسب سابق سرائیکی ادبی مجلس دی کارکردگی نہایت شاندار رہی ہے۔ فنڈز کافی تاخیر نال ملن دی وجہ کنوں بہوں وڈیاں تقریباں دا انعقاد تاں نیں تھی سگیا پر چھوٹے موٹے فنکشن ضرور کتے گئین البتہ ایں سال کتاباں آلی سائیڈ کسر کڈھ چھوڑی گئی ہے۔ ایں سال ڈو دے مقابلے وچ چار کتاباں چھاپیاں گئین۔ ڈو کتاباں حکومت پنجاب کنوں ملن والی گرانٹ وچوں' ہک مرکزی گرانٹ نال تے پہلی واری ہک کتاب ضلع کونسل بہاول پور کنوں ملن والی گرانٹ کنوں چھاپی گئی ہے۔ انہاں چاریاں کتاباں دا مختصر جائزہ پیش ہے۔

ویورے

صدیق طاہر مرحوم دا ناں تے شمار انہاں مہاندرے لکھاریاں وچ آندے جہڑے سرائیکی ادب وچ سب توں اچے تے نشابر ہن۔ گویا اے اسمان ادب تے ڈینہہ ہووے تاں سجھ ہن' رات ہووے تاں چندر ہن اتے رات اندھاری ہووے تاں قطب تارا ہن۔ انہاں نے ادب دی ہر صنف تے قلم چاتے' اتے ول جہڑے موضوع کوں موضوع بنائے اوندی انت کر ڈتی ہے۔ بطور شاعر انہاں کوں سرائیکی غزل دا مزاج متعین کرن والیاں وچ شامل کیتا ویندے' جدید نظم وچ بہوں وڈا مقام رکھیندن۔ بطور ادیب او بہوں وڈے نقاد' محقق تے مورخ نظر آندن۔ زیر بحث کتاب "ویورے" وچ انہاں دے سال ۱۹۷۰ء توں گھن تے سال ۱۹۹۰ء توڑیں یعنی انہاں ویہاں وریاں وچ چھپیل لکھتاں دی چون شامل ہے۔ کل اٹھاراں مضامین شامل کتے گئین۔ چونکہ مصنف کوں سرائیکی زبان دے ہزار سالہ کلاسیکی ادب تے اوندے ارتقاء تے وسیع مطالعہ ہائی ایں واسطے تقریبا اٹھ مضامین "سرائیکی اکھر" ' "پرانیاں لکھتاں" ' "نویں سرائیکی ساہت" ' "ادبی مہاندرے" ' "پاکستان دے علاقائی

ادب وچ سرائیکی ادبی روایت" ، "سرائیکی ادب آزادی دے بعد" ، "سرائیکی مثنویاں " تے "سچل دی سرائیکی شاعری" دے موضوعات تے لکھن ۔ باقی دے مضامین وچ حضرت سچل سرمست ، ملک الشعراء مولوی لطف علی، نصیرالدین خرم بہاول پوری ، بخت فقیر، صوفی فیض محمد دلچسپ، سفیر لاشاری تے ڈاکٹر نصراللہ خاں ناصر دی شاعری دا جائزہ گدا گئے ۔ جڈن کہ ہک مضمون سلطان العارفین قطب المشائخ حضرت خواجہ غلام فرید دے کلام دی صحت دے بارے وچ تحریر کیتا گئے ۔ مصنف دا انداز تحریر ہک وکھرا مزاج رکھیندا ہا ایں واسطے انھاں دے مضامین دی زبان وی سادہ تے عام فہم ہے ۔ مضمون پڑھدے ہوئے ایویں لگدے جیویں جو گالھیں سنڑدے بیٹھے ہووؤں ۔ چہار رنگی ٹائٹل تے ۱۷۴ صفحات تے مشتمل مالی سال ۹۶-۱۹۹۵ وچ شائع تھیون آلی ایں کتاب کوں سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور نے ضلع کونسل بہاول پور دی مالی اعانت نال چھاپئے تے مجلس ڈویژنل کمشنر ملک محمد اکرم ، سابق ڈپٹی کمشنر اخلاق احمد تارڑ ، ڈائریکٹر لوکل گورنمنٹ تے چیف آفیسر ضلع کونسل بہاول پور دی شکر گزار ہے کہ انھاں دی سرپرستی وچ ایہو جی نایاب تے انمول کتاب شائع تھئی ہے ۔جہڑی جو سرائیکی تنقید تے تحقیق ادب وچ ہک خاص مقام حاصل کریسی ۔

سرائیکی ادب دی چنگیر

پروفیسر عطا محمد دلشاد کلانچوی کتاباں دی سنچری مکمل کرن آلے ہن ۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور تے محکمہ اطلاعات ، ثقافت و امور جوانان حکومت پنجاب دے مالی تعاون نال سال ۹۶-۱۹۹۵ دے بجٹ نال دلشاد کلانچوی صاحب دی مختلف مضموناں تے مشتمل کتاب "سرائیکی ادب دی چنگیر" چھاپی ہے ۔ اے کتاب ۱۲۸ صفحات تے مشتمل ہے پیپربیک خوبصورت ٹائٹل تے اچھی طباعت دے باوجود مل صرف پنجاہ روپے ہے ۔ ایں کتاب وچ کلانچوی صاحب نے پندھراں چھوٹے وڈے مضمون شامل کیتن ۔ جنھاں دے وچوں پنج چار مضمون کتاباں تے تبصرے ہن۔ انھاں وچ مخدوم محمد رفیع شاہ شاغل صدیقی دی بیاض " قلندر تے کشالے " ، سئیں نواز جاوید دے شاعری تے مشتمل " تانگاں لگدن سانگاں " ، مقبول عباس کاشر دے بالاں دے سرائیکی ست ڈرامیاں تے مشتمل کتاب " چندر تارے " ، سید انیس شاہ جیلانی دی " مہاندرا ڈیکھنس " اتے ڈاکٹر مہر عبدالحق سمرا دے ماہیاں دی کتاب " لاٹریاں " شامل ہے ۔ مہر عبدالحق ، صالح الہ آبادی تے خرم بہاول پوری تے لکھے گئے مضامین دے علاوہ سرائیکی ادب وچ عشق رسول، سرائیکی ادب وچ نعت ، سرائیکی ادب وچ قومی ادب ، علامت نگاری ، رقیب دا وجود تے رباعی بارے معلوماتی مضمون ہن ۔ اتے رشید احمد لاشاری دے سندھی مضمون " سرائیکی " دا سرائیکی

وچ ترجمہ وی شامل ہے۔

قطب تارا

ادب دے اسمان تے اوں تاں ڈھیر سارے تارے ہوندن پر انھاں وچ ہک تارا ایہو جیا وی ہوندے جیہڑا پاندھیاں دیاں راہواں تے منزلاں دا تعین کریندے۔ ایں تارے کوں قطب تارا آکھیا ویندے۔ مہاندرے شاعر دبیرالملک سید باقر حسین نقوی احمد پوری کوں اگر سرائیکی شاعری دا قطب تارا آکھیا ونجے تاں بے جا نہ ہوسی کیوں جو آکھیا ویندے کہ جئیں ویلے سرائیکی غزل دا منڈھ بدھیندا پیا ہا تاں نقوی احمد پوری نے ایندی سمت دا تعین کیتا۔ کجھ نقاداں دے نزدیک نقوی صاحب دا اردو کلام ڈاڈھا زوردار ہے پر اوں زور آور دے اگوں کیندا زور چلدے۔ فنا دے سجھ دے اگوں قطب تارا تاں کیا تاریاں بھریا پورا اسمان وی نظر نیں آندا۔ نقوی صاحب وی ایں فنا دی جھوک توں جھوک لڈا گئین۔ ڈاڈھا ارمان رکھیندے ہن جو آپڑیں حیاتی وچ اے کتاب چھپی ہوئی ڈیکھ گھنن۔ اتے میکوں تے سئیں نواز کاوش کوں فیض اللہ شاہ صاحب دے گھر بستر علالت تے اساڈی عیادت دے دوران آپڑیں ایں مجموعہ کلام دا کتابت شدہ مسودہ احمد پوروں منگوا ڈیون دا وعدہ کیتا ہا پر حیاتی نے وفا نہ کیتی لیکن سرائیکی ادبی مجلس آپناں وعدہ پورا کر ڈکھائے۔ اتے اے وعدہ پورا کرن وچ حکومت پنجاب دا تعاون وی حاصل ہے جیندی گرانٹ نال 96-1995 وچ نقوی احمد پوری دے سرائیکی کلام دا مجموعہ منظر عام تے آئے۔ چار رنگے خوبصورت ٹائٹل والی اے کتاب 144 صفحیاں تے مشتمل ہے۔ چنگا کاغذ تے چنگی ڈو رنگی طباعت ہے۔ مل صرف 100 روپے ہے۔ "قطب تارا" ڈو حصیاں تے مشتمل ہے۔ پہلا حصہ غزلاں کیتے مخصوص ہے تے ڈوجھے حصے وچ سرائیکی نظماں ہن۔ آپ چونکہ سید گھرانے نال تعلق رکھیندے ہن ایں واسطے انھاں دے کلام وچ قوم، ملک، وطن، دھرتی نال پیار دا درس ملدے۔ عشق حقیقی تے عشق مجازی ڈوہیں موجود ہن۔ بہرحال انھاں دا اے مجموعہ کلام پڑھن نال تعلق رکھیندے۔

زمین اسمان

بہوں پہلے صدیق طاہر مرحوم نے آپڑیں ہک مضمون "نویں سرائیکی ساہت" وچ لکھیا ہا۔ جدید دور اچ برگیڈیر نذیر علی شاہ، اختر خاں بلوچ، اسماعیل احمدانی، فدا الاحمدانی، تحسین سبائیوالی تے غلام حسن حیدرانی دے ناں بہوں نمایاں ہن۔ سردار نجم الدین لغاری، پروفیسر دلشاد کلانچوی تے رفیعہ قمر نے وی نثر دی معیاری ادب دا اضافہ کیتے۔ البتہ ڈرامے دا میدان تقریباً خالی ہے۔ ایندے اچ سید نذیر علی شاہ، جام محمد اقبال جھلن تے راقم

الحروف دی چند تخلیقات منظرعام تے آیاں ہن ۔ لیکن ہن ایں میدان وچ ڈھیر سارے شہسوار آ گئین ۔ رحیم طلب نے سرائیکی ڈرامیاں دی کتاب " زمین اسمان " وچ جیہڑے سرائیکی دے مہاندرے ڈرامہ نگاراں دے ناں پوکھا کڈھے انھاں وچ حفیظ خان ، مسرت کلانچوی ، قاسم جلال ، ملک ممتاز احمد زاہد تے قادر مصطفےٰ خاں دے ناں شامل ہن ۔

رحیم طلب دے ڈرامیاں دی ایں کتاب " زمین اسمان " کوں وی سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور نے اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دے مالی تعاون نال چھاپے ۔ فالسے رنگے پیپر بیک ٹائٹل نال 160 صفحیاں تے ست ڈرامیاں تے مشتمل کتاب دا مل پنجاہ روپے ہے ۔

رحیم طلب نے اپندا دیباچہ تاں نیں لکھیا البتہ فلیپ حفیظ خاں ، اسلم قریشی ، سجاد حیدر پرویز تے ملک ممتاز احمد زاہد نے لکھین ۔ حفیظ خاں لکھدن جو رحیم طلب دے ڈرامیاں اچ جتھاں وسیب دے منظر ہن اتھاں نال نال اجو کے مسائل دی نظردن ۔ انھاں مسائل دا سلجھاؤ ، انھاں ڈرامیاں دا مرکزی خیال ہے ----- پاکستان ٹیلی وژن دے پروڈیوسر تے افسانہ نگار اسلم قریشی دے نزدیک رحیم طلب دے ڈرامیاں اچ ننگرپ دی گالھ ہے ۔ ایہو ننگرپ اپندے ڈرامیاں دا وکھرپ ہے ۔

سرائیکی ادبی مجلس نے مالی سال 96-1995 وچ چار کتاباں چھاپ تے ہک ریکارڈ قائم کتے ۔ اتے کتاباں وی او جنھاں کوں مواد تے گیٹ اپ دے لحاظ نال کہیں وی چنگی کتاب دے مقابلے وچ رکھیا ونج سگیندے ۔

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور چونکہ مختلف اداریاں کوں ملن والیاں گرانٹاں کوں ادب دی توسیع ، ترویج ، ترقی تے دیگر انھاں مقاصد تے استعمال کریندی ہے جنھاں دی اجازت اپندا آئین ڈیندے ۔ اتے آئین دی دفعہ 25 جز "ہ" دے تحت مجلس دی آمدنی تے خرچے دا گوشوارہ اپندے سہ ماہی مجلّے " سرائیکی " وچ شائع کرنا وی ضروری ہے ۔ ایں واسطے ہر گرانٹ دا علیحدہ علیحدہ گوشوارہ پیش کیتا ویندا پئے ۔

گوشوارہ آمدن و خرچہ دوران مالی سال 1995-96ء
گرانٹ آمدہ از اکادمی ادبیات پاکستان ۔ اسلام آباد

آمدنی دوران مالی سال 1995-96ء

نمبر	تفصیل	رقم	
1-	آمدنی از فروختگی کتب بتوسط بشیر بھائیہ صاحب	402-00	روپے
2-	آمدنی از فروختگی کتب از حسن عباسی صاحب رسید نمبر55' بک نمبر5	442-00	
3-	آمدنی از فروختگی کتب مطابق رسید نمبر58' بک نمبر5	30-00	
4-	آمدنی از فروختگی کتب رسید نمبر64-60-54' بک نمبر5	100-00	
5-	آمدنی از فروختگی کتب رسید نمبر23' بک نمبر3	60-00	
6-	آمدنی مطابق رسید نمبر2' بک نمبر5 وی پی انور بودلہ صاحب	155-00	
7-	آمدنی از فروختگی کتب رسید نمبر65-58' بک نمبر4	80-00	
8-	گرانٹ از اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد چیک 217713 مورخہ 96-4-11	9000-00	
9-	گرانٹ از اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد چیک 217763 مورخہ 96-6-30	11000-00	
	کل آمدنی دوران سال 1995-96=	20867-00	

خرچہ دوران مالی سال 1995-96ء

نمبر	تفصیل	رقم	
1-	خرچہ ادائیگی قرضہ سابقہ سال 1995-96ء 'صفحہ 19'کیش بک	9123-00	روپے
2-	خرچہ ڈاک مطابق رسیدات دوران سال 1995-96	171-00	
3-	خرچہ بل فون نمبر883990 دوران 1995-96	2002-00	
4-	اعزازیہ آفس سیکرٹری دوران 1995-96	3600-00	
5-	خرچہ کتابت "زمین اسمان" 160صفحات در -/15 فی صفحہ	2400-00	
6-	خرچہ کاپی جزائی کتاب "زمین اسمان" دس کاپی در 30 فی کاپی	300-00	
7-	خرچہ طباعت معہ ٹائٹل' 250 کتب "زمین اسمان"	8550-00	
8-	ٹی اے'ڈی اے آمدورفت بہاول پور و لاہور 3 یوم بسلسلہ طباعت "زمین اسمان"	1300-00	
9-	خرچہ اسٹیشنری دوران 1995-96	221-00	
10-	خرچہ آڈٹ فیس	200-00	

کل خرچہ دوران سال 1995-96= 27867-00 روپے

کل آمدنی دوران سال 1995-96= 20867-00

فالتو خرچہ جو 1996-97کی گرانٹ سے وضع ہو گا= 7000-00

گوشوارہ آمدن و خرچہ دوران مالی سال 96-1995ء
گرانٹ آمدہ از محکمہ اطلاعات ' ثقافت و امور جوانان [illegible]ب

آمدنی دوران مالی سال 96-1995ء

نمبر	تفصیل	رقم	
1-	آمدنی از سالانہ چندہ سہ ماہی سرائیکی	210-00	روپے
2-	گرانٹ از حکومت پنجاب	50000-00	
	کل آمدنی =	50210-00	

خرچہ دوران مالی سال 96-1995ء

نمبر	تفصیل	رقم	
1-	ادائیگی بقایا سابقہ خرچہ دوران سال 96-1995ء	6700-00	روپے
2-	خرچہ سہ ماہی سرائیکی شمارہ نمبر 25	4259-00	
3-	خرچہ سہ ماہی سرائیکی شمارہ نمبر 27 - 26	5510-00	
4-	خرچہ سہ ماہی سرائیکی شمارہ نمبر 28	5905-00	
5-	بل کتابت کتاب "قطب تارا"	2160-00	
6-	بل کاپی جڑائی کتاب "قطب تارا"	270-00	
7-	بل سکیننگ 'طباعت 'طباعت ٹائٹل' جلد بندی 500 کتب	14150-00	
8-	بل کتابت "سرائیکی ادب دی چنگیر"	1920-00	
9-	بل کاپی جڑائی " سرائیکی ادب دی چنگیر"	240-00	
10-	بل طباعت معہ ٹائٹل 200 کتب	6950-00	
11-	بل ٹی اے' ڈی اے آمدورفت بہاولپور و لاہور بابت طباعت کتب	1300-00	
12-	اعزازیہ خاکروب برائے سال 96-1995	1200-00	
13-	اعزازیہ مالی برائے سال 96-1995	3600-00	
14-	اعزازیہ چوکیدار برائے سال 96-1995	3600-00	
15-	اخراجات (حصہ) بجلی دوران 96-1995	1500-00	
16-	آڈٹ فیس	200-00	
17-	متفرق اخراجات ڈاک ٹکٹ 'فوٹوسٹیٹ و اسٹیشنری وغیرہ سال 96-1995	2611-00	
	کل خرچہ =	62075-00	روپے
	کل آمدنی =	50210-00	
	فالتو (ادھار) خرچہ =	11,865-00	

گوشوارہ آمدن و خرچہ دوران مالی سال 96-1995ء
گرانٹ آمدہ از ضلع کونسل بہاول پور

آمدنی دوران مالی سال 96-1995ء

1- آمدنی چیک نمبری 2698363 مورخہ 96-6-11 بنک آف پنجاب بہاول پور	24000-00

تفصیل خرچہ دوران مالی سال 96-1995ء

1- کل خرچہ طباعت کتاب "ویورے" 500 عدد	19514-00
2- طباعت لیٹر پیڈ	1406-00
3- خرید کیش بک	65-00
4- خرید دو عدد آہنی اسٹینڈ ر ریک برائے کتب	3200-00
5- آڈٹ فیس	200-00

کل خرچہ = 24385-00 روپے

کل آمدنی = 24000-00

فالتو (ادھار) خرچہ = 385-00

کاروائی اجلاس نگران کونسل سرائیکی ادبی مجلس

۳ مارچ ۱۹۹۷ء کوں نگران کونسل سرائیکی ادبی مجلس دا اجلاس جھوک سرائیکی وچ منعقد تھیا۔ اجلاس دی صدارت سئیں فیض اللہ شاہ نے کیتی۔ اجلاس وچ نگران کونسل دے ممبران سئیں ڈاکٹر اسلم ادیب، سئیں ڈاکٹر نصراللہ ناصر تے سئیں ڈاکٹر سلیم ملک شرکت کیتی۔

تلاوت کلام پاک توں بعد سرائیکی ادبی مجلس دے مختلف معاملات تے بحث کیتی گئی۔ تے آکھیا گیا کہ نگران کونسل دے آئندہ اجلاس وچ مجلس دا پورا ریکارڈ پیش کیتا ونجے۔ سہ ماہی "سرائیکی" دی اشاعت کوں باقاعدہ بنایا ونجے۔ آئندہ اجلاس وچ آئین دی شق نمبر ۸ دے مطابق تمام اراکین دی رکنیت سازی دے فارم نگران کونسل تک پہنچادتے ونجن تاں جو مجلس دے آئین دی دفعہ نمبر ۷ دی شق نمبر ۸ دی روشنی وچ رکنیت سازی دا حتمی فیصلہ کیتا ونج سگے۔ اجلاس وچ اے وی آکھیا گیا جو آئندہ اجلاس وچ پچھلے مالی سالاں دے حساب کتاب دے گوشوارے اخراجات دی تفصیل وی پیش کیتی ونجے تے سرائیکی ادبی مجلس دے وسائل دے بعض حصے جھڑ ہے جو مختلف لوکاں دے زیر استعمال ہن انہاں دے بارے تحریری

معاہدے ' انہاں دی آمدنی دی تفصیلات خاص طور تے نرسری 'ہیلتھ کلب ' کرانے کلب تے رہائشی مکان دے معاہدہ جات دا تفصیلی ریکارڈ پیش کیتا ونجے ۔ اجلاس وچ اے وی طے کیتا گیا جو نگران کونسل دا اجلاس جلد منعقد تھیسی ۔ جیندے وچ آئندہ مالی سال دے پروگرام تے منصوبہ جات تے غور و خوض کیتا ویسی ۔ اجلاس تقریبا ۲ گھنٹے جاری رہون توں بعد ۸ دجے رات ختم تھیا۔

ایہ رسالہ حکومت پنجاب دی مالی امداد نال شائع کیتا ویندے

کاروائی اجلاس نگران کونسل سرائیکی ادبی مجلس

۳ مارچ ۱۹۹۷ء کوں نگران کونسل سرائیکی ادبی مجلس دا اجلاس جھوک سرائیکی وچ منعقد تھیا۔ اجلاس دی صدارت سئیں فیض اللہ شاہ نے کیتی۔ اجلاس وچ نگران کونسل دے ممبران سئیں ڈاکٹر اسلم ادیب، سئیں ڈاکٹر نصراللہ ناصر تے سئیں ڈاکٹر سلیم ملک شرکت کیتی۔

تلاوت کلام پاک توں بعد سرائیکی ادبی مجلس دے مختلف معاملات تے بحث کیتی گئی۔ تے آکھیا گیا کہ نگران کونسل دے آئندہ اجلاس وچ مجلس دا پورا ریکارڈ پیش کیتا ونجے۔ سہ ماہی "سرائیکی" دی اشاعت کوں باقاعدہ بنایا ونجے۔ آئندہ اجلاس وچ آئین دی شق نمبر ۸ دے مطابق تمام اراکین دی رکنیت سازی دے فارم نگران کونسل تک پہنچادتے ونجن تاں جو مجلس دے آئین دی دفعہ نمبر ے دی شق نمبر ۱ دی روشنی وچ رکنیت سازی دا حتمی فیصلہ کیتا ونج سگے۔ اجلاس وچ اے وی آکھیا گیا جو آئندہ اجلاس وچ پچھلے مالی سالاں دے حساب کتاب دے گوشوارے اخراجات دی تفصیل وی پیش کیتی ونجے تے سرائیکی ادبی مجلس دے وسائل دے بعض حصے جہڑے جو مختلف لوکاں دے زیر استعمال ہن انہاں دے بارے تحریری

معاہدے ' انہاں دی آمدنی دی تفصیلات خاص طور تے نرسری 'ہیلتھ کلب 'کرائے کلب تے رہائشی مکان دے معاہدہ جات دا تفصیلی ریکارڈ پیش کیتا ونجے ۔ اجلاس وچ اے وی طے کیتا گیا جو نگران کونسل دا اجلاس جلد منعقد تھیسی ۔ جیندے وچ آئندہ مالی سال دے پروگرام تے منصوبہ جات تے غور و خوص کیتا ویسی ۔اجلاس تقریباً ۲ گھنٹے جاری رہون توں بعد ۸ وجے رات ختم تھیا۔

ایہ رسالہ حکومت پنجاب دی مالی امداد نال شائع کیتا ویندے